

Poština plačana v gotovini

Posamezna številka stane 4 din

25
LETNIK

MENTOR

1937 - 1938
ŠTEVILKA 8

Vsebina 8. številke:

France Jesenovec, Vera v prihodnosti 201 / Boris, Kje je Slovenska krajina? 203 / France Vodnik, Oton Zupancič - socialni pesnik 204 / Silvín Sardenko, Krekova slika 210 / Jože Dular, Studentje ob Krki 216 / Tookritovi Zenjci 220 / Iris, Na barju 225 / Iván Čampa, Srebrna žetev 224 / Karel Mausser, Pomaranča 227 / Nove knjige 228 / Pomenki 250 / Zanke in uganke 252.

Uredništvo lista: Prof. dr. Joža Lovrenčič, Ljubljana, Zrinjskega c. 7. — Na uredništvo se pošiljajo vsi rokopisi in dopisi, ki so namenjeni za objavo v listu. — Rokopisi se ne vračajo. — Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7. — Na upravo se naslavlja vsa naročila in reklamacije.

Mentor izhaja v Ljubljani med šolskim letom v začetku meseca. — Izdaja ga Prosvetna zveza v Ljubljani (odg. Vinko Zor, Ljubljana, Sv. Petra cesta 80.) Urednik prof. dr. Joža Lovrenčič. — Tiska tiskarna Tiskovnega društva v Kranju.

Celoletna naročnina za dijake Din 30., za druge in zavode Din 40. Posam. številka Din 4.—. Plačuje se naprej. — Stev. ček. računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676. — Naročnina za Italijo: Lit. 10.— za dijake, Lit. 15.— za druge; za Avstrijo: S 4.— za dijake, S 6.— za druge. — Plačuje se po italijanskih, oziroma avstrijskih čekovnih položnicah „Katoliških misijonov“ v Grobljah pri Domžalah. — Naročnina za Ameriko 1 dolar, za vse druge kraje vrednost 4 švic. frankov. — Poverjeniki dobivajo za vsakih 10 plačanih izvodov enajstega zastonj. — Plačati pa morajo vso naročnino za vse naročene izvode pred izidom šeste številke vsakega letnika.

Od 3% — 5%

Vam obrestujemo prihranke, ki jih naložite pri nas.

Kratkoročna posojila

dajemo pod ugodnimi pogoji.

Za vse naše obveznosti

jamči z vsem premoženjem in davčno močjo Dravske banovine.

Hranilnica Dravske banovine

Celje

Ljubljana

Maribor

France Jesenovec:

Vera v prihodnost

Boj med mladimi in starimi, med sinovi in očeti, med novo in staro generacijo ni dandanes prav nič novega, nasprotno, star je, kot je star človeški rod na zemlji.

Ta boj se ne nadaljuje samo na kmetiji med mladino in starino, kot ga opisujeta kak Turgenjev ali naš Medved, marveč sega v vse človeško kulturno življenje, v politiko, v znanost in umetnost, pojavlja se v gospodarstvu in tudi v socialnem življenju. Zamislite se samo v umetniško življenje: kako je v teku vse človeške kulturne zgodovine nastopal slog proti slogu, struja proti struji, novo gledanje na umetnost proti prejšnjemu, ki so ga pripadniki novega gledanja seveda imenovali „zastarelega“. Ali pa v znanosti: kje bi bil razvoj posameznih ved, od katerih so se nekatere dvignile že do kar zavidljive višine! Pa zanje še nikakor ni nastopil vrhunec — saj bi tako mnenje pomenilo za znanost nič manj kot smrt — ampak mojster in strokovnjak izučita učenca, ki svojega učitelja prekosi. Naslednji učenčev učenec prekosi zopet tega in tako se znanost dviga in dviga. Kdaj bo konec?

Ves človeški napredek sloni potemtakem na omenjenem boju med mladimi in starimi. Tako tudi v našem slovenskem kulturnem in znanstvenem življenju.

Že bežen pregled v slovensko kulturno zgodovino nam dovolj zgovorno potrdi zgornja izvajanja. Kako silno so Gutsman in člani Zoisovega kulturnega krožka, med njimi zlasti Kopitar, napadali začetnika slovenskega narodnega preporoda očeta Marka Pohlina in njegove! Kakšne boje sta imela Prešeren in Čop potem z istim Kopitarjem in janzenisti! Kako so v šestdesetih letih preteklega stoletja Mladoslavenci z Levstikom, Stritarjem in Jurčičem postavljali v kot Staroslovence z Bleiweisom, Costo in Tomanom in kako užaljen se je Stritar s svojim Zvonom umaknil v molk in zatišje ob nastopu Zvonovčev v Ljubljani: Levca, Kersnika in Tavčarja! In kako je „sloven-

ska moderna“ obračunala z epigoni slovenskega poetičnega realizma in celó z zastopniki naturalizma!

In končno — najnovejša doba! Sami ste priče teh in takih bojev v našem slovenskem kulturnem življenju. Zadnji večji tak boj med starimi in mladimi so v prejšnjem desetletju bojevali pristaši križarstva v katoliških vrstah. Koliko prahu je to mladinsko gibanje dvignilo. V času boja samega je pomen in uspeh takega gibanja težko presoditi, po desetih in več letih je ocena takega nastopa že mnogo lažja.

Eno je gotovo: že iz zgornjih razmišljanj sledi, da je tako gibanje, kot je bilo križarstvo na Slovenskem okrog 1925., prav zares zdrav pojav, pojav, ki priča o življenju in gibanju mladine. Saj bi vendar mrtvilo in nezanimanje in zaspanost mladine zmerom in povsod pomenilo začasen kulturni zastoj, če ne celó trajno smrt narodnega življenja, v znanosti in umetnosti, gospodarstvu in politiki in še drugod. Saj je novo mladinsko gibanje med Slovenci poživilo zlasti našo literaturo in filozofijo, ki sta v času svetovne vojske skoro povsem zaspali. Zato je tega mladinskega gibanja, ki še danes živi in snuje, nesporna zasluga, da se je posebno slovenska lirika dvignila do najvišjih religioznih in miselnih, transcendentalnih vrednot. In ker je slovenski človek nasploh globoko religiozen, moremo celó trditi, da je bila pesem Križarjev pesem slovenskega človeka, da je bila naša pesem. Religioznost in slovenstvo: ti dve naši najvišji in najvažnejši vrednoti so Križarji v našem slovstvu polpretekle dobe tako lepo izoblikovali v umetniških delih, da jim bo moral slovenski kulturni, zlasti pa literarni zgodovinar zmerom odkazati prvo mesto v naši književnosti v dvajsetih letih dvajsetega stoletja.

Zdravo je potemtakem vsako mladinsko gibanje v toliko, kolikor dvigne kulturno življenje v narodu. Nikakor pa nočem s tem reči, da je ravnanje mladinskih gibanj v vsakem pogledu brez pomanjkljivosti in napak. Kdo pa je na zemlji brez greha?

Eno tako napako našega mladinskega gibanja — pa to velja za vsako novo strujo v kulturnem življenju — moram na tem mestu posebno poudariti: to je brezobziren boj proti starim, zanikanje sploh vsake vrednote staremu, prevelika zavérovanost v absolutno dobro na lastni strani in v lastnih vrstah, pa strastna kritika resničnih in namišljenih napak na generaciji, ki se prav takrat preživlja. Ali ne rodi tako ravnanje upravičenega upora starih, ki so vendarle — kljub osporavanjem mladih — mnogo delovali v slovenski kulturi in tudi prinesli na njen oltar svoje darove?! In tako nastane za kulturni napredek marsikatera nevarnost in škoda, ker beseda pač dá besedo, udarec se začne odbijati z udarcem. Ali nimamo potrdila teh besed o kulturni škodi prav v teh dneh v slovenskem kulturnem življenju na katoliški strani ob smrti ugledne in umetniško visoko stoječe literarne revije, ki je vodila umetnostno delo katoliške smeri polnih petdeset let! Kdo bi mogel trditi, da

je takih udarcev za kulturno življenje na Slovenskem kriva samo ena stran? Nihče, kakor nihče ne more govoriti, da je bilo Levstikovo delo sto odstotno pravilno, Bleiweisovo pa sto odstotno zgrešeno!

Pa vendarle niso te besede zapisane kot kritika, kakor bi utegnil kdo misliti. Mentor je mladinski, dijaški list. In naši študirajoči mladini sem ob zgornjih zgle-dih hotel povedati samo tole: Nikdar ne smemo tradicije zavreči med staro šaro. Ne, kar so „stari“ dobrega zgradili, tega ne bomo „mladi“ podirali, ampak prav nasprotno: na teh dobrih in trdnih temeljih bo-mo gradili! Le tako bo naša kultura rasla, medtem ko bomo v nasprotnem primeru morali graditi vedno znova. In kje bomo potem ostali, ni težko uginiti!

Zato naj študirajoča mladina véruje in zaupa v prihodnost. Sama si jo boš gradila. Res je, živahna in delavna boš morala biti in tudi kritičnega duha naj ti ne manjka! Boj se pa revolu-cionarnih dejanj in besed, ker te le rušijo. Ruševine in razvaline pa niso nikakšen dober temelj za nadaljnje kulturno delo, ki ti je namenjeno od neskončne Previdnosti. Na pozitivnih delih pred-nikov in na tvojih tudi samo pozitivnih stvaritvah moraš graditi svojo vero v prihodnost.

Prof. France Jesenovec.

Boris:

Kje je Slovenska krajina?

Hej, bratje, ali veste,
kje je Slovenska krajina?

Tam preko Mure v Panonski nižini,
kjer Kocelj slovenski je vojvoda bil,
kjer sveta sta brata Ciril in Metod
verovati v Krista učila naš rod.

Hej, bratje, ali veste,
kje je Slovenska krajina?

Tam preko Mure in gori do Rabe
je košček slovenske zemlje ostal.
Vse drugo naš sosed požrešni
do zadnje vasice nam je pobral.

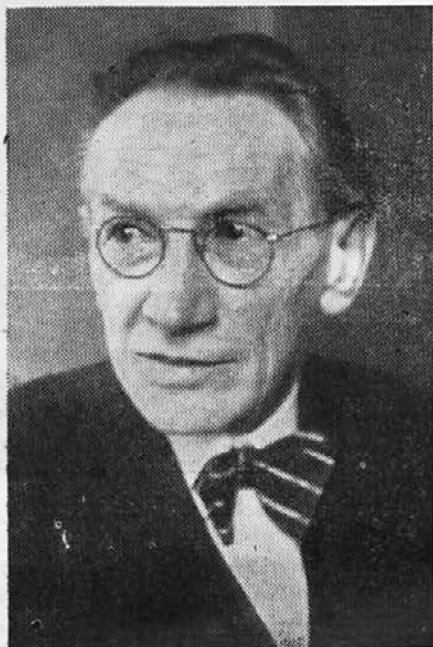
Ob Blatnem jezeru nekoč
je prestol slovenskega kneza stal.
Pa prišel je z vzhoda sovražnik:
„To zemljo, Slovan, boš meni dal!“

In teklo je dolgih tisoč let,
tisoč let gorja in trpljenja,
dokler ni zasijala zarja v svet,
zarja narodnega odrešenja.

Tam preko Mure in gori do Rabe
je košček slovenske zemljé
in v njej, o bratje ob Dravi in Savi,
stotisoč Slovencev, ki z vami trpé
za naše mejé, za naše mejé!

France Vodnik:

Oton Župančič - socialni pesnik

Dne 25. januarja letošnjega leta je doživel šestdeseto leto svojega življenja največji slovenski sodobni pesnik — Oton Župančič. Pri nas, kjer „grobovi tulijo“ ter nam pobere toliko mladih talentov, je to vsekakor redek praznik. Pa sem si mislil, da morebiti ne bo napak, če ob tej priliki objavim v „Mentorju“ razpravo z gornjim naslovom, ki sem jo bil napisal še kot sedmošolec l. 1922. Naj bo ta mladinski spis dokaz zanimanja, ki ga je povojni rod kazal za pesnika — brali smo ga na glas in se ga učili na pamet! —, hkrati pa tudi izpričuje, da se takrat nismo ogrevali samo za blestečo pesniško obliko, ampak iskali v delih umetnosti tudi vsebino, posebno pa socialne motive.

Pisatelj:

Socialno vprašanje je eno izmed poglavitnih vprašanj, ki mučijo človeštvo od pamtiveka. Poleg religije je eno najvažnejših gibal, ki dajejo moč in smer človeškemu življenju. To življenje pa se najmočneje razodeva v umetnosti, ki ni nič drugega kakor oblikovanje življenja. S tvorno silo svojega duha umetnik kleše in oblikuje nove oblike, na podlagi spoznanja katerih človeštvo dalje živi in se vzpenja vedno više.

Zato ni prav nič čudno, da se tudi v umetnosti javlja in kaže socialna stran življenja v vsej svoji mnogovrstnosti. A kakor v življenju, tako so tudi v umetnosti bile dobe, ko človek ni posvečal poglavitne pažnje socialnemu vprašanju, pa zopet dobe, ko se je v umetnosti socialno prizadevanje odražalo jasneje kot vse drugo.

Tudi v umetnosti današnje dobe je socialna stran močno poudarjena, čeprav prevladuje religiozno stremljenje. To dejstvo me je privedlo do spoznanja in mi budi vero, da bo religija odločila smer bodočemu socializmu, ki bo drugače človeštvo pripeljal ne k rešitvi, marveč v kaos še strašnejše bede, ki bo pomenila pogin. — A to je že poglavje zase, ki zato ne spada več v meje te razprave.

I.

Oton Župančič se je učil pri Zapadu. Impresionizem in simbolizem, ki imata svoj početek v Franciji, sta glavni znak njegove lirike. Vendar je preveč univerzalen duh, ki je življenje dojel do najtanjših odtenkov in do najbolj skritih globčin ter ga objel vsega; preveč je razmišljajoč, da bi ostal pri tem: iz nežnega

ter fino čutečega impresionista, ki zajame in oblikuje vsako, še tako nedoločno čustvo, in iz elegantnega simbolista, ki ljubi sveže ter krepke metafore, da čim bolj plastično izrazi svojo notranjost, postane Župančič odličen sintetik, ki iz kaosa loči svetove in jih druží v novo harmonično celoto, ki ne blodi več samo po brezbrežju svoje duše, ampak se dvigne in povzpne preko svetov nad brezdní do skrajnih mejá vesoljstva, katerega del se čuti sam. Do tolike zavesti enotnosti in pogreznjenosti v naravo dospe, da zapoje:

blesk beži
na vse strani
od mene, v neskončnost sije,
kot da ves svet
je v meni spočet,
iz mojega srca se lije...

Eden glavnih učiteljev je bil Župančiču brez dvoma Rihard Dehmel, nemški pesnik, ki je umrl pred dvema letoma (l. 1920)¹. Tudi on je socialni pesnik in socialno čustvo daje njegovim delom izraz in globino. V vseh njegovih delih mogočno odmeva moderni svet, prenapolnjen z ropotom strojev in žvižgajočimi kolesi, štrleč z gozdovi dimnikov v nebo.

Toda impresionizem in simbolizem nista do Župančiča dospela samo posredno po Nemcih, spoznal ga je tudi direktno pri Francozih, od katerih se je prav tako učil. Slavni Belgijec Verhaeren, veliki dekadent, gotovo ni ostal brez vpliva nanj.

Župančič pa se je učil tudi pri narodni pesmi, slovenski in srbski in maloruski, in svoje lastne duševnosti ni zatajil nikoli: dasi segajoč v svet in mereč se z njim, vendarle korenini v domačih tleh, ki so ga rodila in ki jih ljubi. Tak je Župančič v svojih prvih knjigah, ko ni še pel in čustvoval socialno, dasi tudi tu ne gre mimo naroda in njegove kulture, brigajoč se samo za svoja subjektivna čustva ter razpoloženja. Poznejši razmišljajoči ter tesno z narodovo kulturo živeči in zanjo delajoči Župančič se dovolj ostro kaže že tu. S svojo misijo seže njegov duh v preteklost, v „Pesmi mladine“ pokaže na Prešerna, tega velikega našega kulturnega delavca, ki pa je vendarle samo člen v verigi, ki „neprekinjeno drži iz zarje v zarjo in od dne do dne“.

V pesmih, posvečenih manom Josipa Murna-Aleksandrova, se jasno kot nikoli zave svojega naroda, ki mu postane „trpeči milijon“, in konec svoje druge zbirke „Čez plan“ Župančič žalostno vzklikne: Da mi je za zarjo blestečo pogledati / in kaj ljubega, dobrega ti povedati / v teh težkih dneh, o domovina...

Tujina je dala Župančiča domovini. V tujini se je naučil ljubezni do svoje zemlje in do svojega naroda. O, šele tedaj, ko je hitel v tuje zarje tujih slav, o, šele tedaj, ko je bežala, ostajala za njim domovina, je spoznal, kako jo ljubi: S silo neznano / si segla mi do duše globin / dozdam nisem vedel, kako sem tvoj sin, / kako te ljubim globoko...

In zaprosi, naj ne beži od njega, naj ostane, naj mu poda roko ter se ga oklene, in ji obljublja: ... pel ti bom pesem visoko, / pel materi češčeni, / kot ni ti še nihče pel. / Src milijon bom razvnel, / uklonil jih tvoji oblasti...

Tako ga osvoji ta ljubezen, da v strastni zaslepljenosti kliče (Samogovori, 86): Razširi, raztegni se, krog domovine... Kamor stopi mi noga — na tvojih sem tleh,

¹ Glej opombo zgoraj.

/ kamor nese me jadro — na tvojih valeh, / kamor hoče srce — pri svojih ljudeh...

A še se vzdrami in trpko in težko zaključuje v njem vprašanje: Kam, misel? Stoj! Spozna, da se okrog njega razprostira tujina, da je domovina samo tam, kjer živi na prelepi svoji zemlji njegov rod. In Župančič se je povrnil k temu našemu rodu, na to našo zemljo, ki ga je rodila. In je izpolnil obljubo, katero ji je bil dal, da „pel ji bo pesem visoko, / pel materi češčeni, / kot ni ji še nihče pel...“

Da, tako ji ni pel še nihče. Take pesmi, kot je zapel Župančič, ni zapel doslej še noben slovenski poet! Katera je ta pesem? Veličastna „Duma“!

Rekel sem že, da Župančič ni nikoli zatajil svoje slovenske osebnosti in da je kljub temu, da je šel vzporedno s svetom in njegovo kulturo, vendarle na domačih tleh, slovenski, dasi njegovo slovenstvo ni tako, kakor na primer slovenstvo Josipa Murna, ampak je dobilo vse širše oblike in dimenzije. A če to velja že za Župančiča njegovih prvih dveh zbirk, velja to zanj tembolj tedaj, ko je domovini zapel „pesem visoko“. — Tu je Župančič vseskezi slovenski; in dasi čustvuje tudi splošno človeško in socialno, je tudi tu vsaj motivno samo slovenski, a v socialnih pesmih se bavi izključno s problemom našega naroda in naše zemlje. In semkaj spada zlasti veličastna pesnitev „Duma“, ki je iz dobe „Samogovorov“ (1908) poleg „Z vlakom“ edina Župančičeva socialna pesem. A ta obsega zato ves problem našega narodnega prizadevanja in je umetniško na višku.

„Duma“ obravnava problem domovinstva, narodovega razvoja in njegove kulture, kar je vse tesno spojeno z onim problemom, ki ga bo treba še rešiti: z izseljevanjem. V „Dumi“ se Župančič pokaže kot učenec dr. Kreka, s katerim je v mladosti občeval in se pri njem socialno izobraževal. Isti problemi se tu rešujejo na umetniški način, kakor jih je v življenju reševal naš največji in najdalekovidnejši ter za socialno kulturo našega naroda najpomembnejši socialni delavec — dr. Janez Evangelist Krek. Tudi on je videl rešitev v zemlji in kmetstvu; a ker je vedel, da naš narod nima zadosti zemlje, je spoznal, da je rešitev v industriji. Ustanavljal je zadruga, delavske organizacije, pospeševal je industrijo in ljudstvo v tem pogledu izobraževal. Znano je tudi, da se je Krek predvsem bavil z vprašanjem izseljenstva, kajti spoznal je pogubni vpliv in nevarnost, ki preti narodu po izselitvi njegovih členov. Ne glede na to, da se zaradi izselitve manjšajo in krčijo delavne moči, po izselitvi pada tudi plodovitost naroda za visoke odstotke, večja pa se umrljivost. Zato je nameraval problem rešiti tako, da bi šel sam po naše izseljence v Ameriko in Vestfalijo ter jih pripeljal nazaj v domovino. Ali bi se mu to posrečilo, je težko reči — dejstvo je, da niti do poskusa ni nikoli prišlo. Vprašanje, ki ga Krek ni prezrl, nastane tudi, kam bi bil dal vse te ljudi, ko je prostora in kruha komaj za te, ki so ostali na svoji zemlji. Vedeti pa je treba, da je bilo to pred zedinjenjem Slovencev s Hrvati in Srbi in bi se danes to vprašanje moglo rešiti mnogo ugodneje, kajti v Srbiji je še mnogo malo naseljenih, a obenem tudi rodovitnih krajev.² Pozneje bomo videli, da tudi socialna lirika Župančičeva po zedinjenju in tik pred njim zadobi drugo lice in drug izraz — dokaz, kako globoko pojmuje pesnik socialni položaj našega naroda in razvojni moment naše zgodovine!

Preden preidemo k tej dobi, si oglejmo še „Dumo“. Isti problemi se obravnavajo v njej, kot sem jih navedel zgoraj. Dvojna pesem, med katero niha v bolečini in strahu srce poetovo, se bori za premoč. „Slišal sem pesem in čul sem

² To misel sem pač kje slišal ali bral.

glas pojoč, / glas moža, kot da je odgovor ženskemu glasu; / čul sem, kako je zvenelo moje srce." Poet je tu, ki govori, ne praktični sociolog, ki se odloči za tisto, kar nudi in zahteva resničnost. In srce poetovo ljubi našo zemljo, njeno pesem, a njegov misleči, trezno presojojajoči duh uvidi jasno, da je le v industriji velemest rešitev modernega človeštva.

Ženska pesem poje: pesem vetra in vej in trave in sonca na travi... To je pesem domačnosti.

Toda moška pesem odpeva: Tvoji pesmi jaz zoperstavim pesem mest... To je pesem kozmopolitizma, svetovljanstva.

In vsa sila in moč velike kulture zaživi pred nami — kulture, ki so ji mesta središče. „Tu, tu se žile življenja stekajo, / pota vesoljstva tukaj se sekajo, / ljubim jih s hrupom in šumom ta velika mesta — / skoznje v svobodo, skoznje v bodočnost gre cesta...“

Ali vmes zveni in plaka srce poetovo: „Sveta si, zemlja, in blagor mu, komur plodiš — / z oljem mu lečiš razpckano dlan...“

In ko nato pesnik hodi po naši zemlji in pije njene prelest, okušajoč srečo rodnega doma, očetove strehe, ki je siromaku grad in popotniku uteha, se zave, da smo ljudje podobni lastovkam in golobom, ki jih nemir goni po svetu, a se venomer vračajo v svoje gnezdo. In ko je že mislil, da je našel nekaj, kar je še več kakor le dom, namreč — domovino, tedaj se zave, da so bile to samo sanje, kajti:

... tamkaj v Ameriki, tamkaj v Vestfaliji
so nam izginili — več ne doseže jih
naše oko...

Problem izselitve! To je žalost, ki mu napolni dušo, da ji ni tolažbe: naši proletarci, ki so jim ramena in pleča kot skale in ki naj bi njihovo delo lastnemu narodu bilo v korist in razcvet, morajo v tujini izrabljati svoje moči.

In v tej bolečini si da pesnik tolažbe sam: „Silna, brezmejna si, v daljo kot seme razsipaš svoj plod.“ A to je res tolažba in ne rešitev vprašanja. Zakaj le narod, ki ni razcepljen in raztresen po svetu, more svoje sile koncentrirati v eno smer, da so mu v razcvet in blaginjo. Kaj nam pomaga, če delamo za druge?

Instinktivno je to čutil pesnik sam; kajti takoj za pravkar navedenimi verzi sledi naslednje vprašanje: Boš jih kot lastovke k sebi priklicala? Kakor golobe prizvala pod krov? Ali jih tuja bo slava premamila / in jih nikoli več k tebi ne bo?

Čez leta, ko je jasneje mogel pregledati položaj, je Župančič to spoznal v še večji meri.

V zbirki „V zarje Vidove“, kjer je socialna stran močnejša kot kdaj, ki pa stoji že v znamenju zedinjenja Slovencev, Hrvatov in Srbov v novo slovansko državo, ki je nam vsem v srcu prižgalo novo upanje ter narodno vprašanje postavilo v docela drugo luč — kliče še vedno: „O, da nam je priti do svoje podobe i meni i tebi, narod moj!“ Toda ta podoba je vedno jasnejša pred njim in iz kaosa vprašanj in dvomov in negotovosti zraste sveža in jasna: tedaj, ko je v zgodovini našega slovenskega naroda napočil oni hip, ki je psihološko in sociološko za njegov razvoj in ugodno rast gotovo najvažnejše: narodna osvoboditev.

Novi vidiki se odpro sedaj pred njim in v čisto drugačni luči gleda Župančič na svoji rod. V „Dumi“ zanima pesnika skoraj izključno socialni problem. Sedaj stopi v ospredje nacionalna stran, seveda v najvišjem in najplemenitejšem smislu, in Župančič postane nacionalni pesnik. A nacionalna pesem Župančičeva raste

iz „Dume“, torej iz socialne pesmi. Tisti, ki bo pisal o Župančiču, bo moral to vedeti in nacionalno pesem njegovo analizirati le v zvezi z njegovo socialno pesmijo, dasi bosta to dve različni poglavji v razsežnem delu o njem.

Problem našega narodnega, kulturnega in gospedarskega življenja je Župančič v „Dumi“ motiviral in podal na nedosegljiv način in do najtanjših podrobnosti, a odgovora na vprašanje in rešitve problema ni našel. Sedaj pa se zdi, da vidi rešitev ravno v tem važnem momentu narodnega prerojenja, in njegova beseda se ne glasi več kot obupno vprašanje, ampak je vsa prepojena z vero in zato polna moči. Spozna, da je bil glavni vzrok socialne bede predvsem v narodni odvisnosti in v vplivu tujstva. A sedaj, ko nam je tuji mož dal „bratstva bridko slast“ in je naš narod, ki star je „težkih tisoč let“, postal svoboden, se njegovemu razvoju odpirajo novi vidiki, v nova obzorja vodijo ceste. Razmerje med prej in sedaj se nam najjasneje pokaže iz pesmi „Naša beseda“:

Opolnoči nihče ni vedel kam ne kod...
Vse misli so glavo vteknile pod perot,
obmolknil pevec, prerok je zaspal,
narod se nemim sencam je udal,
dolgo strmél je vanje tih
in sam je onemel ob njih. —

in

O zarje Vidove! O mladi, sveti svit,
po morju, jezerih, po srebru rek razlit!
V sleherno kapljico, v rosâ nebroj
zajet do iskricice nebeški soj!
Luč iztegnila je rokó
in sence brez zavetja mro.

Iz vsega tega torej sledi, da Župančič ni socialni pesnik v smislu socializma in komunizma, ampak da ga označimo mnogo bolje z narodno-socialnim pesnikom.

Vendarle bi njegovo socialno liriko označili le površno in enostransko ter zelo pomanjkljivo, če bi ostali pri tem. To, o čemer sem govoril dosedaj, tvori eno poglavje te razprave in kaže, kako Župančič iz „Dume“ raste v naslednjih letih v nacionalno pesem. Toda njegova rodoljubna pesem spada sem le v toliko, kolikor je v zvezi s problemom, ki ga obravnava „Duma“. Sicer pa tvori nacionalna pesem posebno poglavje, ki mu bo za uvod treba orisati na kratko politično zgodovino slovenskega naroda.

II.

V drugo poglavje te razprave spada tista lirika, ki vsebuje pesmi socialnega čustvovanja in obsega precej velik del zbirke „V zarje Vidove“ ter nekatere v knjigi še neizdane pesmi iz najnovejše dobe.³ Tudi te pesmi preveva žar narodnosti, vsaj motivno so izvečine slovenske. Pri pesniku zbirke „V zarje Vidove“ bi bilo tudi nemogoče, da bi pel drugače. Kljub temu pa je čustvovanje, izraženo v teh pesmih, občečloveško, kar je razumljivo samo ob sebi, saj čustvo sotrppljenja in ljubezni, ki živi v srcu človekovem, ne more izvzeti nikogar. Vse druží in objema z bratskim objemom. Vendar pa Župančič tudi v teh pesmih ni morda pesnik kakega določenega družabnega razreda, marveč je edinole glasnik trpečih in bednih, ki so mu bratje kot členi istega človeštva. In to ga spet visoko dviga

³ Glej opombo v zadnjem odstavku.

nad programne socialne pesnike, četudi morejo i pesmi le-teh biti velike umetnine in čustvo v njih globoko in pristno.

Vendarle pa tudi na tej stopnji ne moremo iti mimo „Dume“, te grandiozne pesnitve, ki ostane slej ko prej središče vse Župančičeve socialne poezije. Kajti čeprav je „Duma“ polna mračne refleksije, je vendarle pesem, polna najglobljega čustva. Kako čudovito lepo je tu opisana naša zemlja in življenje na njej, to preprosto kmečko življenje, ki je, dasi polno skrbi, vendarle tako lepo v svoji bujni pestrosti, v svoji zdravi preprostosti. In ko slika življenje proletarca velikih industrijskih središč — „roke so stregle stroju ves dan“ in „sin tvoj zaril se je živ pod zemljo — v Ameriki koplje, / v rovu še zarja poljan mu mračne misli obseva, / sin njegov več ne bo jih poznal, ne sanjal o njih“ — zveni iz teh besed toliko prikrite bolesti in toliko bede, da bi zarjul od bolečine, a tudi toliko tihe vere in notranje moči, da ostrmiš, da onemiš, kakor ob bolesti, ki jo izraža vdovica jok: „Moj Mate, jo, moj Mate...“

In istega gorja, izvirajočega iz bede in trpljenja, ki ga more okusiti ubogi proletarec, so polne socialne pesmi iz zbirke „V zarje Vidove“.

Beri na primer „Žebljarsko“, ki je prelepa, a hkrati grozotna podoba dela in usode naših provincialnih proletarcev žebjarjev (izdelovanje žebeljev je ena izmed najstarejših industrijskih panog na Slovenskem!). Brezmejno je gorje in ogromno je trpljenje, ki diha iz te pesmi o fantih, možeh in dekletih in ženah, ki so sključeni nad nakli „od štirih do ene“ pa „do osmih od treh“. In to ni samo slika telesnega trpljenja, ampak ta podoba raste v strašen simbol velikega trpljenja, ki križa zemlje in vesoljni rod, strašni odmev romarske pesmi rodu človekovega...

Zatopi se v „Glad“ in zaihtel boš v duši od bridkosti, a ne toliko nad ubogimi lačn mi sestradanci, ker nimajo kruha, kolikor nad njihovo notranjo, moralno bedo, v kateri se pogrezajo njihove duše. Težko da boš kdaj bral bolj pretresljivo zgodbo o razbiti družini.

Izrazito socialna je tudi pesem „Kovaška“, v kateri razgrne pesnik pred nami skoraj ves naš krajevni in socialni zemljevid, predstavljajoč nam postojanke dela od Trsta do Borovelj, od Devina do Trbovelj in še dalje do štajerskih vinogradov in govoreč o rudarjih, kamenarjih, ribarjih, tkalcih, mlinarjih, zidarjih, mizarjih, viničarjih, stavcih itd. Toda, ko našteva vse te sužnje ročnega dela, ne pozabi kulturnih delavcev, teh „brodarjev v bodočnost“, pesnikov, pisateljev in mislecev, ki nam Slovencem „kujejo“ naša srca, naš značaj, naše duše. Zakaj? Na to vprašanje odgovarja pesnik takole: „Mordà pod kládivi se nam oglasi kedaj / srcé, ki v njem bo pravi bron, / da pelo bo, vabilo kot zvon, / da bomo krog njega se zbrali...“

Motivno in po svoji zdravi čilosti in sveži moči, ki diha iz nje, je „Kovaška“ sorodna verzom Amerikanca Withmana in Flandrijca Verhaerna.

Podobna je „Na Jurjevo osemnajstega“. Sam sv. Jurij pelje uboge proletarce v „blesk ponosnih cest, / da so košato gledali obilje, / da so ločili silo in nasilje / in stisnili sto let trpljenja v pest“.

V krog socialno občutenih pesmi spadajo tudi pesmi kakor Razgovor, Begunka pri zibeli, Oriškim izgancem, za katere je prav tako značilno nežno sočutje in močna ljubezen do človekove bolečine in njegovega trpljenja.

Kasneje je postala socialna stran pri Župančiču še izrazitejša, samolastnejša. Njegove pesmi iz dobe po letu 1920 — izmed katerih so nekatere sedaj izšle v

„Delih Otona Župančiča“ (1956) — spadajo semkaj. To so zlasti pesmi, kakor s Primorja. Na molu in podobne, ki v svojem slogu kažejo zopet novo razvojno dobo Župančičevega ustvarjanja v primeri z ono, ki je rodila zgoraj navedene pesmi. Slog teh pesmi je suh, hladen, nemelodičen in ne tako zanosen kakor v prejšnjih Župančičevih delih. Vendarle pa te pesmi, ki so prekrasne socialne slike iz življenja najbolj ubogih in bednih, umetniško prav nič ne zaostajajo za onimi, ako jih morda še ne prekašajo.

Silvin Sardenko:

Krekova slika

Osebni vtisi in spomini.

XVI.

Ob smrti moje matere je Krek slutil in čutil, kako se temni oblaki, seveda drugače vrste, zgrinjajo počasi tudi nad njim, zato mi je izrazil sožalje s prečudno besedo, ki me je sicer, kar zadene izgubo, potolažila, ali nje zagonetnost me je, kar zadene Kreka, nekoliko vznemirila. Nikoli ni bil tako resnih besed kakor to pot.

„Sedaj boš laže spoznal in umeval omejenost ljudi, ki se navadno čudijo, če vidijo, da dobri ljudje trpe. Tem omejencem se večkrat poraja misel, češ da ti dobri ljudje trpe zaradi svojih skritih grehov in včasih tudi reko: ‚Oh, jaz sem mislil, to je izvrsten človek! Kako je prišlo, da sedaj toliko trpi, ko sem vendar menil o njem, da je brez napak!‘ Kdor je v resnici dober, zanj trpljenje ni nečast in nesreča, marveč čast in sreča v Gospodu. Basta! Če me razumeš, je prav...“

Te sožalne besede so me, sem rekel, nekam vznemirile in osupnile.

Stopil sem na njegov dom. Kreka nisem našel doma, le njegovi sestri Cilki se je zrosilo oko, ko sem vprašal po njem.

„Ne vem, kam je odšel, in tudi ne vem, odkod in kdaj pride.“

Sedaj sem stal še pred večjo uganko.

V tistem trenutku nisem vedel, ali bi laže pogrešal svojo mater ali svojega prijatelja. Spomnil sem se Don Karlovih besed v Schillerjevi žaloigri: „Noch heute muss sich es klären, ob ich des Vaters oder des Freundes soll entbehren.“

Kje naj iščem mater? Kje naj iščem prijatelja?

Šel sem na materin grob. Edina jasna misel, ki mi je tedaj zasvetila, je bila: „Zvestoba do groba!“

Kar se je potem tiste dni o Kreku pisalo in govorilo, nisem bral in nisem hotel poslušati.

Zopet sem šel na njegov dom in zopet ga nisem dobil doma.

Po dolgem času in pričakovanju sem ga našel na Ambroževem trgu. Srečati bi se morala, pa se mi je hotel umakniti in je v to hitro uporabil priliko električnega voza, ki je pravkar privozil mimo. Akoprav ne namenjen, sem vendar namenoma priskočil na voz. Moj pot in cilj je bil Krek.

„Ali te ni sram hoditi za menoj in biti z menoj?“ me je vprašal z odtujenim, odbijajočim naglasom.

„Razmerje med nama se ni in se ne bo spremenilo.“

„Če si res cel mož!“

„Nisem še slišal, da bi se govorilo o luninah pegah, pač pa se govori o sončnih pegah.“

„Ali govoriš kot pesnik, ali govoriš kot človek?“ In z globokim in dolgim pogledom je hotel prodreti v mojo dušo.

„Le glej me! Vse prej boš našel pri meni, le nehvaležnosti ne!“

„Kaj so sklenili glede mene včeraj na konferenci, na Homcu?“

„Ne vem! Konferenca bo menda šele jutri.“

„Ne! Včeraj je bila.“

„Povprašam župnika Mrkuna in Ti sporočim.“

„Ni treba! Nočem, da bi se zopet povzel na ramah svojih prijateljev. Škofu sem že rekel, da sem našel drugega moža, ki mi bo pri tem pomagal. No! in ta mož bi bil?“ je škof radovedno vprašal. Dvignil in zasukal sem prst proti sebi: Ta mož je Krek!“

„Ali ti nisem v začetku povedal pravo primero? Sonce ima svojo lastno moč in svetlobo.“

„Boš videl, moja zvezda bo še sijajno zašla.“ To je dvakrat ponovil.

Podoben pogovor sva imela s Krekom tudi še pozneje pred „Bavarskim dvorom“, ko sem mu povedal lepo misel o ljubezni, ki sem jo bral v koledarju.

Krek je bil dovtopen za nežno, mirno in tiho besedo. In tako je hotel imeti tudi mojo pesem.

XVII.

Krekova napoved „Moja zvezda bo sijajno zašla“ me je nagnila, da sem potem zložil nekaj hvalospevnih sonetov njegovi materi in njemu v spomin.

„Počakaj z njimi!“ mi je dejal. „Nonum prematur in annum.“

„Ali nisi tudi ti v ‚Domoljubu‘ posvetil lepe spominske pesmi moji materi?“ sem omenil s toplim poudarkom.

Krek pa je molčal.

Nekaj trenutkov si nisem upal priti z besedo na dan. Ker pa je Krek le mirno sedel in molčal, se mi je zdelo, da moram molk prekiniti sam. Prebral sem mu sonet „Odondod“.

Milejše zarje vstale bodo;
ne bodi duše maloverne;
vesele ure so večerne,
če svojo nosi dan usodo.
Kdo more sprázniti posodo
dobrote božje neizmerne?
Iz stiske reši te stoterne,
namesto tožbe, pel boš odo.

Čez mnogo let boš jasno vedel,
kaj vredne bile so bolesti,
ki loj je vanje te zapredel.
Čez mnogo let soborci zvesti,
če ni vihar jih prej pomedel,
zaupno smejo k mizi sestti.“

Krek se je dvignil s stola in ni hotel poslušati nadaljnjih hvalospevov. Ni se bal smrti, toda za slavo mu ni bilo.

„Ti me poznaš in veš, da zase nočem in ne potrebujem nobene hvale. Kleveta mi je včasih skoraj dražja. V Knjigi kraljev beremo, da je nekdo kralja Davida klel in zasramoval. Eden izmed Davidovih prijateljev je tedaj dejal: Pojdem in ubijem psa. Kralj pa mu je odvrnil: Nikar mu ne stori nič žalega, morda je sklenil Bog po tem sramotenju nekaj zame najboljšega.“

Krek je vdano in mirno prenašal vse klevete.

„Samo škofu sem se opravičil in pojasnil ves svoj položaj. Drugim ni treba vedeti, ker jim nisem odgovoren, niti niso oni odgovorni zame. Dovolj osebnega! Sedaj pa nekaj stvarnega!“

Nikjer ni Krek delal zase in mislil nase, ampak povsod le za druge in na druge. Tudi to uro, ki bi rad razlil pred njim svoje srce v spoštovanju do njega in njegove matere, se je zamislil v skrbi za blagor svojih dijakov.

„Kako razlagaš dijakom važno razliko med človekom in živaljo? In kako jim odgovoriš na vprašanje: Ali živali res nimajo pameti? In drugo: Zakaj prekašajo živali po čutih in čutnih močeh človeka?“

„Prav po tistem traktatu, kakor sem se sam učil pri drugih.“

„Dobro! Toda ta vprašanja je treba pojasniti in rešiti prav konkretno. Evo ti knjigo, ki jo je napisal eden izmed prvih sedanjih cirkuških ravnateljev. Imeniten dreser raznih živali, zlasti konj. Knjiga je izšla prvotno v angleščini. Tu jo beri v nemški prestavi!“

„Kako moreš ti najti čas, da vse to prebereš?“ sem se mu začudil.

„Prebral sem jo na poti na Dunaj, tja in nazaj. Knjiga ima za srednješolskega kateheta posebno važnost in vrednost.“

To se je takoj pokazalo, ko sem po njej podal dijakom nekaj razlag o neznastvenem naziranju darvinizma. Potem sem to knjigo vrnil Kreku, ki jo je brez dvoma še komu izročil v korist. Tudi Krekove knjige so imele zanj le toliko pomena, kolikor je mogel z njimi pomagati drugim.

XVIII.

Bil je lep sončni dan v oktobru. Sonce se je že nagnilo proti zatonu, ko sem odhajal od Kreka.

„Kam se ti tako mudi?“ me je hotel še nekoliko zadržati.

„Sobota je. Kongregacijo imam. In nocoj imamo praznik rožnenske Kraljice v kongregaciji.“

„Potem ji pa nesi šopek rož z našega vrta!“ In šel je in nabral najlepših, kar se jih je tedaj dobilo na njegovih gredah. Stopil je za menoj in me še nekoliko pospremil; potoma pa je zgovoril še nekaj besed o dijaških organizacijah, med katerimi da je kongregacija posebno važna za povzdigo krščanskih idej.

Ker je Krek govoril posebno o dijakih, sem seveda predvsem dijakom omenjal njegov rožnenski pozdrav in cvet. Dijaki so mi naročili, da ga moram povabiti, da jih pride v kongregacijo tudi še obiskat.

„Zgodilo bi se tudi še to,“ se je na moje povabilo oproščal dr. Krek. „a ne vidim dneva, kdaj bi bilo to mogoče. Pred seboj vidim samo strmo politično pot in ne vem, kako in kdaj jo prehodim.“ In citiral je Zupančičeve besede: „Mi gremo naprej, mi strelci; in pred nami gre plamen skozi noč kot Bog pred Izraelci.“

Krek ni nikoli izvedel, kako so prav te njegove citirane besede, izgovorjene v takih okoliščinah, užgale dijaške vrste.

Ko sem najmlajšim v kongregaciji zastavil vprašanje: „Zakaj smo ustanovili kongregacijo?“ mi je eden izmed njih, Goričan iz Gorice, odgovoril: „Zato, da bomo zopet nesli Marijo na Sveto goro.“

Ko vse to premišljam, kaj je bil Krek mladim dijaškim vrstam, ko pregledujem o Kreku svoje zapisnike, kaj še, če mislim na vse njegove dobrote, morem zapisati s Krekom: „— orožja v njih toliko, da bi popadali v prah vsi klevetniki.“

XIX.

Enajsti februar leta 1917. Bil je moj zadnji, najdaljši in najbogatejši obisk pri Kreku na njegovem domu in s Krekom na vseh krajih njegovega delokroga v Ljubljani.

„Pridi že takoj zjutraj! Kmalu po sedmi uri! Povsod pojdeva pogledat, da boš vedel, kje so moje vesele skrbi.“ Tako mi je naročal nekaj dni pred enajstim februarjem.

Ob končanem zajtrku je pravkar odmolil pobožno molitev, ko sem vstopil v sobo h Kreku.

Bog vedi, zakaj in kako je to prišlo, da mi je ta dan razkazoval svoje knjige, razodeval svoje politične načrte, označeval svoje prijatelje in nasprotnike, omenjal celo svoje sorodnike, med njimi tudi malo nečakinjo, ki se je morala po Krekovi želji naučiti na pamet mnogo mojih pesmi, zlasti tiste z detinsko vsebino, da jih je Krek poslušal iz otroških ust.

Ni še čas, da bi sedaj objavljaj vse tedanje Krekove pomembnejše izjave o rečeh in osebah; toda zapisane — bodo mogle biti objavljene, kadar bo že počivalo moje pero in srce.

Toliko pa morem povedati že sedaj, da one sedaj pridržane in morda kdaj objavljene reči ne bodo nikomur v škodo in v nečast. Ako namreč velja za živega: „De mortuis nil nisi bene!“ naj prav tako velja tudi za živega: „De vivis nil nisi bene!“ Tudi po smrti naj se nikar ne hranijo in ne tiskajo reči, ki hočejo izrekati sodbo, ki jo je Bog sam sebi prepustil. On edini ve, koga bo pred sodbo osramotil in koga bo pred svojim obličjem opravičil.

„Če še kaj želiš, povej! Ime moje pusti popolnoma na stran.“ Tako je hotel Krek, kadar je zaupno govoril s svojim prijateljem.

Tisti dan je bil Krek živo veselje in zdravje. Iz vaze na mizi je vzel nageljnov cvet in ga mi je zataknil v gumbnico na suknji. „Kdor se brani nageljna, ni Kranjec! Pojdiva!“

Tako sem moral z nageljnom v gumbnici stopiti s Krekom na cesto.

Kreka sicer nisem nikoli zatajil, njegov nagelj sem pa le, namreč položil sem roko čezenj na suknji, kadar bi morala srečati le preveč zlosumne srečevalce oziroma srečevalke. (Mislim, da se ne bo nihče zmotil, da bi bral: osrečevalke.) Po neprevidnem gibu z roko pa se je zgodilo, da se je odtrgal cvet od stebela v gumbnici.

„Poglej,“ sem se obrnil v Kreka, „nagelj je brez glave!“

„Prava reč, danes, ko jih hodi toliko brez glave okrog po državi!“ je odvrnil.

Ob „Rokodelskem domu“ je Krek naenkrat obstal.

„Tu smo zapeli marsikatero pesem. Bil je krasen pevski zbor pod vodstvom učitelja Saksa. Ložar, Pivk, Erjavc, Globelnic, Vrančič. Vseh se ne spominjam. Tudi dramaturg sem bil. „Občinski tepček“, „Novi zvon na Krtini“, „Božični večer v podstrešju“. Tu je bil Ljudski oder prvih časov.“

V „Zadružni zvezi“ sva obiskala tedanjega ravnatelja Legata. Vesel je bil Krek, ko je slišal, da so se agende dvignile. „Zveza“ je bila očitvidno poverjena spretni roki.

V „Gospodarski zvezi“ me je vodil od oddelka do oddelka. Povsod so ga sprejeli z ljubeznivim domačim nasmehom in spoštljivo so stali pred njim.

Stopila sva tudi v Šiško v „Vinarsko zadrugo“. To se razume, da sem moral kozarec pristne kapljice izpiti na Krekovo zdravje. „Na mnogaja leta!“

Dan je minil ob veliki zadovoljnosti obeh in ne brez posebne resnične dobrote zame. Omeniti moram, da smo bili v vojnem času. „Apropos! Imaš doma kaj moke?“ me je vprašal.

„Kje bi jo vzela?“ sem odkrito povedal.

Krek je potegnil iz žepa snopič drobnih listov. Odtrgal je prvi list in zapisal nanj: „Trideset kg moke-nularice! Donašalcu tega listka. Dr. Krek.“ Meni pa je dejal: „S tem listom pošlji koga na Vič. Naslov je napisan zraven.“

„Veš, prijatelj, kako bom poslej o Tebi govoril po svetu, kamor pridem?“ sem se zahvaljeval Kreku: „Hodil je okrog po deželi in je povsod dobrote delil.“

XX.

Nekaj tednov pred njegovo smrtjo sva se s Krekom našla zadnji-krat. Ni se mi zdel povsem miren in zdrav. Morebiti vendar ni mogel preboleti udarcev zadnjih let? Morebiti ga je skrbela prihodnost. Politični dogodki so se doma in drugod spreminjali in razvijali ugodno, deloma prav po njegovem načrtu, vendar se je bal za bodočnost svoje domovine.

„Mi Slovenci preveč pretiravamo. Pretiravamo z dobrim in pretiravamo s hudim. In preveč smo uslužni vsakomur, pogostokrat v svojo škodo.“ Nezadovoljen je zamajal z glavo, po kateri je begala misel za mislijo, ena bolj skrbna od druge.

„Kako kaže naše politično vreme?“

„Kakor se obrne vremenski prerok na naši skupni hiši.“

„Kam misliš?“

„Ali v Belgrad? Ali na Monte Citorio? Ne vem, kam bomo hodili v parlament!“

„Kam bi si Ti želel? Kjer boš Ti, tam bomo mi vsi!“

„To je jasno, kam! —“

Trenutno je stopila vmes mimogrede tretja oseba, začete misli Krek ni končal. Prišleca pa je kmalu odslovil s hladnim obrazom in še s hladnejšo besedo: „Figamoštvo končno nikomur ne prinese blagoslova.“

V Kreku je vstala nova misel.

„Nedavno sem govoril z ministrom Bärenreiterjem odkrito besedo: „Mladina mora imeti ideale. Kakor germanska, tako tudi slovanska, kakor tirolska, tako slovenska. Ako ji ne pustite narodnih idealov, si bo izbrala druge ideale, ki bodo za narod in državo opasnejši.“

„Korajžno si mu povedal.“

„Minister mi je priznal, da je res tako in tudi sam, da misli tako.“

„Pameten in pravičen mož!“

Preden sva se ločila, mi je hotel dati Krek še toplo besedo za slovo. Seveda nisva vedela, da je to najino slovo za vselej na zemlji.

„Prebral sem Tvoje vojne pesmi ‚Nebo žari‘. Srečno si se ognil vsem političnim tendencam in reminiscencam. To je prav! V Rimu Ti je na Monte Pincio pel domači kos, v tem vojnem času Ti šume čebele po cvetoči ajdi. Ostani Bogu in slovenskemu človeku v sebi zvest. Potem bo vse dobro. Bog Te živi!“

„Bog Ti povrni! Ostani zdrav in zmagovit!“

Krek je visoko zamahnil z rokami in odhitel.

Poslej se nisva videla več.

Našemu Janezu Evangelistu je kmalu potem zatisnil oči sv. Janez Krstnik v šentjanžu in kot predhodnik Gospodov je tudi njegovemu služabniku, upamo, pripravil srečno pot v kraljestvo miru in ljubezni.

Krek je umrl pod tujo streho, četudi pod streho svojega prijatelja. Vse življenje je žrtvoval za druge, zato sta ga tudi smrt in mrtvaški oder sprejela na drugem domu, ne na njegovem domačem domu. Tudi drugi zvonovi so mu prej zazvonili kakor domači zvonovi. Zvonili so mu v slovo tisto pesem, ki je edino primerna zanje in za vse idealne glasnike in delavce pravega kova: „Ne zase, za druge smo!“

★

Naj izrečem še dve besedi: Kar sem zapisal v teh osebnih vtisih in spominih je v meni in v Bogu resnica, četudi bi se komu ne zdelo tako. Krekova slika je lepa in svetla. Kdor pomoči palico v vodo, se mu zdi palica kriva, čeprav je popolnoma ravna; to pride tako, ker je voda gostejša kakor zrak. Vendar je palica sama v sebi ravna in ravna tudi v očeh tega, ki jo gleda v zraku. Krekova podoba je resnično lepa in svetla, če jo gledate v čistem zraku dobrohotne ljubezni in iskrene hvaležnosti za vse, kar je Krek storil za slovensko ljudstvo. Skriviti bi se mogla ta podoba le pri njem, ki jo gleda v gosti vodi osebnih pomislekov in predsodkov. Njih duša še ne gleda

vsega v zarji večnosti, njih srce plava še vedno v današnjem in včerajšnjem času in prostoru.

Druga beseda je pa ta: Poganski filozof Seneka pravi: „O visokih rečeh in osebah govori z visokim in velikim čutom in z vzvišeno dušo.“ Kolikor sem smel in mogel, sem to storil v teh dvajseterih črticah. Med pokojnimi prijatelji nimam nikogar, nikogar razen Kreka, ki bi se ga tolikokrat hvaležno spominjal, se mu tolikokrat verno priporočal in tolikokrat daroval sv. daritev za blagor pokojnikov in blagoslov njegovih setev na slovenski zemlji.

Z opreznostjo in bojaznostjo sem zapisal te vtise in spomine, drugega za drugim. Višji glas v meni me je vselej opomnil: „Obriši le prah, sicer glej, da ostane neoskrunjena — Krekova slika!“

Jože Dular:

Študentje ob Krki

Zgodba iz osmošolskega življenja.

IX.

Dnevi po velikonočnih počitnicah beže čudovito hitro. Še tri tedne imajo osmošolei pouk. Potem dobe izpričevala, nato pridejo za one, ki so izdelali, dnevi ponavljanja in pripravljanja za maturo.

Profesorji sprašujejo in razlagajo. Sprašujejo in zopet razlagajo. Vse gre hitro, študentje so čez glavo preobloženi z učenjem. In profesorji hite z razlago, kot bi se bali, da ne bi dali študentom premalo znanja, preden zapuste gimnazijo. Vso novejšo dobo domače zgodovine imajo še pred sabo, s ponavljanjem svetovne so zaostali, v matematiki so vzeli komaj deset dokazov, ki pridejo kot tretje vprašanje pri ustni maturi, v slovenščini še niso prišli do moderne... In potem latščina, kemija, filozofija in še drugi predmeti! Študentje se jeze na profesorje, profesorji na študente. Treba bo tvarino skrajšati, treba bo hiteti...

Marko in Janez sta do vratu zakopana v učenje. Prejšnja leta se nista veliko trudila z njim. Zato je treba zdaj to nadomestiti. Ko prihajata zjutraj ob šestih v šolo, odideta v svoj razred in ponavljata. Nikogar ne pustita notri, sama živita v integralih in sferični geometriji, v francoskih klasikih in nemški slovnici, v kemijskih formulah in najrazličnejših zgodovinskih dobah.

Včasih, ko sta njuni glavi že prenatrpani z učenostjo, stopita k oknu in gledata njive, ki leže na drugi strani Krke. Zelena barva se ponekod že rahlo spreminja v rumenkasto. Veter gre čez zeleneča žita in jih gladi, da valove kot morje. Takrat reče navadno Marko:

„Janez, polja bodo kmalu začela zoreti.“

„Ko bo zrno zrelo, bo matura že davno za nami,“ mu odgovori Janez.

„Takrat bo za nami, zdaj še ni!“

„Ni!“ pritrdi Janez.

In stopita od okna in se spet potopita v učenje. Drsata s prstom po zemljevidu naše domovine, govorita o ljudeh in krajih, delata načrte in ugibljeta, kod in kam naj bi ju letos o počitnicah zanesla pot. Gledata in mislita in računata, koliko stane vožnja in prenočišče, nazadnje pa se spomnita, da nimata nič denarja, da je popotovanje še daleč in da je najbližja stvar pred njima — matura. Spet se potopita v učenje,

s silo rineta svoje misli po tiru učenosti in znanja. In začneta: Savska banovina, toliko in toliko kvadratnih kilometrov, število prebivalcev, relativna gostota, nepismenost v odstotkih, industrija, poljedelstvo, pridelek žita in še na ducate drugih stvari. Moj Bog! In obema se med besede in številke neprestano vriva stavek: „Matura je tortura.“ Ko hodita po cestah, jima noge udarjajo te besede in ko se zjutraj in zvečer vozita z vlakom, pojo kolesa isti takt: „Matura je tortura... matura je tortura...“ Samo na postajah za trenutek kolesa umolknejo, nato pa se poženejo še hitreje in ubupneje:

„Matura je tortura... matura je tortura... matura...“

„Vrag jo vzemi!“ se oddahneta oba, ko izstopita.

Tako je njuno predmaturno življenje. Učenje, učenje in zopet učenje. In spoznanje, da znata vsak dan manj.

Potem je prišel majniški izlet. V Šmarješke toplice so šli. Toda ta izlet ni bil podoben prejšnjim. Nad vsemi je ležalo nekaj. Morda skrb, negotovost, usoda? To so velike stvari, pred katerimi imajo osmošolci še večje spoštovanje. Profesor Kefa, ki jih je vodil, jim je naročal klobase, kruh, vino in cigarete. Danes je zaprl obe očesi in ni poznal paragrafov ne discipline. Naj pijejo in kade, bodo vsaj za en dan pozabili skrb in odgnali predmaturni strah. Ko so hoteli plačati, jim ni pustil. „Spravite denar! Študentom ta nikoli ne trže žepov.“ je rekel in plačal ves račun sam.

Profesor Kefa je bil pač človek, ki je imel poleg pameti tudi srce. Na zunaj uraden, strog, nervozen, včasih zadirčen, v notranjosti pa mehak in dober. Pravi tip profesorja, ki so mu bili študentje in šola več, kot pa je morda pokazal. Prvi je zjutraj prišel v gimnazijo in zadnji je zvečer odhajal iz nje. Študentje so hudomušno pravili, da bo celo umrl v govorilnici za pisalnim strojem. Mogoče? Zakaj pa ne? Saj je to lepa smrt. Vojak pade v boju, profesor sredi svojega dela.

Študentje so bili veseli te njegove radodarnosti in da bi se mu izkazali hvaležne, so udarili po latinsko. V vseh sklonih so klicali vino na mizo, postavili pred besedo „vino“ vse pozitivne latinske pridevnike. Profesor jih je nekaj časa poslušal, jim naročil pet litrov vina in pobegnil v stransko sobo.

„Moj Bog, to je nekaj groznega, kar počenja ti ljudje z latinščino! Niti kozarca vina ne zaslužijo s tem znanjem,“ je vzdihoval in si brisal oznojeno glavo. In prižgal je cigareto in puhal dim pod strop.

V sosednji sobi pa so peli osmošolci:

„Gaudeamus igitur
iuvenus dum sumus...“

„Mladost je mladost,“ je vzdihnil profesor, se naslonil na komolec in se zamislil.

Drugi dan je bilo vse to pozabljeno. Življenje se je vrnilo v stari tir. In profesor Kefa je spet poznal samo resnost in učenje.

V glavnem odmoru je stopil Janez k Marku.

„Marko, razglednico si imel pri slugi. Ugani, od koga?“

„Ne vem. Do sedaj mi ni še nihče pisal.“

„Pozdrav od Jasne.“

„Daj!“ Marko je zgrabil razglednico. Preletel je sliko. Prekmurska ravan, cesta z drevoredom visokih topolov, ozek potok in ugašajoča svetloba med razgibanim trsjem.

Obrnil je razglednico. Jasnina pisava.

„Na izletu smo v Murski Soboti. Iskren pozdrav Ti pošilja

Tvoja prijateljica
Jasna.“

Marko je pogledal Janeza.

„Eh, deklič zlati! Pa se je le še spomnila name. Dosti sem premolil z njenim rožnim vencem. Zanj in zase. Mislim, da bova oba srečna v življenju.“

„In jaz tudi.“ je pristavil Janez.

„Vsi bomo srečni, vsak v svojem.“

Učilnica osmega razreda.

Pet in dvajset osmošolcev sedi v majhnem razredu. Visoka soba, belo pobarvane stene, meter prostora med prvo klopijo in katedrom, podij, potem klopi, steklena omara z rudninami, tabla, križ, kraljeva slika, neroden umivalnik, obešalo za zemljepisne karte in še nekaj slik po stenah. To je vse. In v tem prostoru je stlačena vsa duševna revščina in modrost petindvajsetih študentov, ki imajo vsi pred sabo samo en cilj, to je, da se čimprej otresejo srednješolskih klopi in po prestani maturi pozabijo vse tisto, kar jim je bilo že od nekdaj usojeno, da bodo pozabili.

Prav h koncu se je nagnilo šolsko leto. Vsaj za osmošolce, čeprav je minevala šele prva polovica meseca maja. Te dneve so se po vrsti poslavljali od profesorjev in od njihovih predmetov. Različna so bila ta slovesa. Profesor francoščine jim je povedal, da „come on fait son lit on se couche“, da bodo pač spali v življenju tako, kot so si postlali. Latinec jim je nametal kup klasičnih pregovorov, jim rekel, da je vsak svoje sreče kovač in da se bridko motijo, če mislijo, da jih bodo drugi v življenju rinili naprej. No, tega študentje zaenkrat ravno niso pričakovali, glavno je bilo, da so vsi srečno prebrodili čez povodnji Vergilovih, Horacijevih in Marcijalovih verzov. Ko je hotel profesor, da bi za slovo prebrali še Horacijevo pesem, v kateri pravi, da vse ljudi čaka smrt, so se mu študentje uprli. In profesor jim je skoraj dal prav. Kdo bo pri zadnji latinski uri mislil na smrt, ko pa so vrata prostosti in življenja tako na široko odprta. In je popustil, da so se razgovorili o vsem, o čemer so hoteli.

In potem je šlo naprej. Vsak profesor jim je povedal svoje. Nемец jim je priporočal v življenju več obzirnosti, kot so jo imeli do njega in njegovega predmeta, katehet jim je natresel koš lepih nauk, filozof pa jim je še zadnji-krat razložil svoje mnenje o čustvovanju, mišljenju in predstavah. Razrednik jim je želel mnogo uspeha pri maturi, profesor slovenščine pa jih je še enkrat postrašil s srbskimi realisti in slovensko moderno ter jim topla priporočal, naj se otepa pri maturi vsak po svojih močeh, kakor ve in zna.

In potem je zvonilo in so študentje pobrali knjige in se preselili v fizikalno dvorano, da še enkrat obude spomine na retorte, sesalke, indukcijske aparate, Teslove toke, elektrolizo na odboj, lom in uklon zvoka, skratka na vse, kar bodo lahko čez pet in štirideset minut brez skrbi pozabili. Pa so posedli v klopi in položili predse knjige in zvezke.

Bele luči vise izpod stropa, na mizi stoje instrumenti za zadnje poizkuse, zraver dnevnika stoje dve fizikalni knjigi in črn notes, v katerem čepo osmošolski redi.

Zunaj sijе sonce, hiše se svetijo in v daljavi zelene hribi. V drevoredu ob

starem pokopališču cveto kostanji, nekje daleč ropota voz in v travi cvrče žuželke.

Profesor pride, študentje vstanejo in eden izmed njih gre in se profesorju zahvali za ves trud, ki ga je imel z njimi. Profesor mu stisne roko in pogleda po razredu. Da ni zadovoljen z njimi, jim pravi. Da je sam storil vse, le oni malo ali nič, da pa jim kljub temu želi v življenju več uspeha, kot so ga pokazali pri njegovem predmetu. In potem jim pove, da je pet izmed njih na slabem. Kar v prve klopi naj sedejo, pa bodo pismeno odgovorili na vprašanja, ki jih jim bo stavil. Študentje se razmikajo, da naredo prostor tistim, ki jih je zadela ta sreča, da bodo še zadnjikrat pokazali svoje znanje fizikalne vede.

Pet študentov piše in odgovarja na stavljena vprašanja. Peresa škripljejo, študent v prvi klopi se nervozno preseda in grize peresnik. Nekdo mu vrže listič. Profesor preneha z razlago in se obrne vstran. Morda ga je videl ali pa tudi ne. Razume pa. Saj je bil tudi on nekoč študent.

In potem govori naprej. „Samoindukcija... kapaciteta... antena... zemlja... nihajni krogi...“

„Vrag vzemi vse skupaj!“ se zadaj zehajoče oglašča najdaljši človek v razredu.

Medtem sta dva že oddala pismene odgovore. Zunaj zvonijo poldne, glasovi zvonov se mešajo in prelivajo po zraku. Ura se nagiblje h koncu. „Lahko bi vam še pokazal, kako se prenašajo slike, pa ni več časa...“ Profesor se je nenađoma domislil, da je to zadnja ura, da ni več časa, da bi jim pokazal, kar je hotel, in da tega ne bo mogel storiti niti prihodnje leto, ker se bodo študentje razbežali na vse strani in odšli tja, kamor jih bo vleklo srce.

Zunaj so že utihnilo zvonovi. Samo žuželke še piskajo v travi in beli in rdeči cvetovi kostanjev se nagibljejo v opoldanski vročini. Vozovi ropotajo in ljudje hodijo po cesti. Po stenah vise velike podobe z naslikanimi spektri in vseh pet in dvajset študentov čaka, da jih zvonec čimprej odreši fizikalne ure, morda zadnje v življenju.

Tako se je tisto leto zaključil v osmi šoli redni pouk. Bilo je nekaj izpitov, trije celo iz filozofije. Seveda, filozofija ni tako enostaven predmet, da bi se človek kar mirne duše poslovil od njega. Tudi nekoliko filozofije je treba navsezadnje znati v življenju. Kaj pa je življenje drugega kot filozofija. V filozofiji se namreč ločijo ljudje v različne pasme: flegmatike, sangvinike, kolerike, melanhonike, v filozofiji so pozitivna in negativna mišljenja, estetska in hedonska čustvovanja, nadalje primarne in sekundarne predstave, zaslužna in korektna, dopustna in nedopustna dejanja. Skratka: v filozofiji je toliko znamenitih stvari, da se konec koncev čisto izplača imeti soliden izpit, da si tako študent še enkrat vtisne vso filozofsko vedo v svoje zrahljane možgane. Tega mnenja je bil tudi profesor, ki jim je z mirno dušo in lahko vestjo naložil izpite.

Nekaj pa je bilo, čemur so se osmošolci čudili. V matematiki ni namreč padel nihče, čeprav bi se lahko marsikateri pridružil onim, ki so bili natovorjeni z izpiti.

Pri izpiti so jih prereševali in našli tri prelahke. Zrnje je ostalo, pleve so izpadle. Morda so se profesorji motili? Nič zato. Saj bi bilo vendar čudno, če bi prišli vsi do mature.

Marko in Janez sta srečno prebrodila čez osmi razred v splošno začudenje sošolcev.

Čez tri tedne prično z maturo. To bo zadnji skok, to bo zadnji zagon pred poletom v življenje.

Marko in Janez stojita na Kapiteljskem Marofu. Mesto pod njima se koplje v sončni luči. Za roki se držita in Janez vriska.

„Matura je še pred nama. Ali jo bova?“ vpraša Marko.

„Morava jo!“

In se smejita kot razigrana otroka.

(Dalje.)

Teokritovi Ženjci.

Prevedel Sovrè Anton.

Ko so helenistične prestolnice polagoma rasle v hrupna velemesta, se je oglašala v otopelem, vsega dobrega sitem meščanstvu želja po preprosti naravi. To hrepenenje si je našlo izraz in obliko tudi v slovstvu. Nastala je neka vrsta salonske bukolske poezije, salonske zato, ker v splošnem ni postavljala resničnih ljudi v resnično pokrajino, temveč obrazovala nekakšen sanjavo idealiziran, iznad realističnega povzdignjen svet kmetov in pastirjev, kakor so ga pač videli poetje skozi svoje meščanske naočnike. Nič ne rečem: iz večine teh ostró risanih sličic ali idil, kakor so jih že tedaj imenovali, govori bistro opazovanje, tudi brez humorja niso ne brez estetskega ugodja, toda pravo okolje idilikov je bil vendarle mestni tlak, koder je plalo življenje v burnejšem ritmu ko po deželi.

Najboljši zastopnik helenistične idile je Teokrit (rojen okoli 305 pr. Kr.). Tudi zanj velja eum grano salis gornja označitev, čeprav je treba reči, da veje ravno iz njegovih idil še najbolj pravi vonj južne kmečke zemlje. Teokrita so posnemali v starem in v novem veku. Pri Rimcih je hodil za njim zlasti Vergilij, od 15. stoletja dalje pa je pod Teokritovim vplivom v zahodni Evropi na novo slavila zmago tista tako priskutno osladna ovčarska pesem ali seljanka, na Francoskem n. pr. ob istih pogojih kakor nekdam na Grškem in v Rimu namreč v času, ko je Pariz postal véliko mesto. Ena izmed dobrih Teokritovih stvari je tudi naslednji prizor v agonistični obliki.

Milon in Bukos kosita žito.

- M. No, Bukos, kaj pa ti? Bolan,
da pust si ko deževen dan?
In pa kako lenó pečkaš,
redí več ravnih ne poznaš!
Plastí ležé ti razmetáne,
ko da so zjedle jih podgane.
Navadno druge prehitevaš,
a danes kilav omedlevaš:
cvčè za čredo tak drpáli,
če v grmu si nogó zaškáli.
Le kakšen boš okrog poldneva,
ko si že zjutraj taka reva!
- B. Ko skala trd si, Milon moj:
do mraka mahal bi s kosoj!

Ti pač ne veš, kako hudó je,
če komu rana v prsih gloje?

M. Res nimam prida v tem izkustva:
za kmeta niso taka čustva.

B. Mar tebi še ljubezni sila
nikoli spanja ni motila?

M. In ga ne bo: ker, primaruha,
gorje, če volk meso zaduha!

B. A meni, glej, srcé gori,
tegà bo kmalu tedne tri.

M. Dà, ta z rozoljo se napaja,
a drugim jeruš drob razkraja.

B. Kar nič mi delati ne dá se,
pred vrati mi plevel že rase.

M. No, rad bi vedel nje ime,
ki te je pičila v srce.

B. Polibótova, veš, tista mala,
ki nam ob košnji je igrala.

M. Res, božji málin drobno melje,
vsak spi tako, kot si postelje:
ob suhi tej kobilici
pač malo bo veselih dni.

B. Norčuješ se, a vedi, cépec,
da Plutos¹ ni edini slepec;
tudi Eros rad navdilj nagaja:
zato ne draži drzno zmaja!

M. Saj ne; a ti kosó zdaj vzemi
pa tole še postát posnemi!
Med delom poj o lepi ljubi,
kako srce jo vroče snubi,
da pojde glaje ti spod rok,
saj znan si pevec krog in krog!

Bukos zapoje:

O vile ve gorske,
zdaj pesem bom pel
o brlkiem deklíču,
spremljájte moj spev!

Saj komur vé daste
na pómoč rokó,
posreči gladkó se,
karkoli biló.

¹ Plutos, bog bogastva, je bil slep, Eros, bog ljubezni; tudi ta rad na slepo strelja; zato B. svari Milona

Čmrljiček moj drobni,
res pravi ti vse,
da si črna ciganka
in suho piščè:
a meni še mar ni,
kaj drugim se zdí,
jaz vidim te v zarji
rumene strdí.
Je vijolica črna,
peruníka temná,
pa vendar najlepše
se loncu podá.
Ko koza za zeljem,
ko volk za kozoj,
ko vrana za plugom
sem jaz za teboj.
Ulil bi, ko bil bi
bogát kakor Krez,
jaz tebe in sebe
v zlató, pa zares!

Postavil bi kipa
lepó na oltar,
boginji ljubezni
bi všečen bil dar.
Ti v eni bi roki
držala piščál,
bi v drugo tí rožo
ali jabolko dal.
A sam bi ogrnil
si haljo novó,
nataknil nov čížem
na vsako nogó.
Čmrljiček moj črni,
nog tvojih vitkost
in glas tvoj srebrni
me spravlja v norost.
A kaj šele duša!
Prelep je njen cvet,
da mogel bi jezik
mu najti besed!

M. Lepo si pel, ni kaj obrêči,
ti znaš res več ko hruške peči!
Ta ritem, ko nalášč izbran
in melodiji priravnán!
Da jaz to znam, o sreča sama!
Pa — brada dolga, v glavi slama!
Zato ti vrnem — brez zamere —
ženjiško pesem stare bire.

Milon poje:

O Démetra, boginja plodna,
dобрótnica nam žitorodna,
naj blagoslov se tvoj razliva,
da sad obilen dá nam njiva!

Vezači, kje ste? Le v nastop!
Vsak veži urno snop na snop,
da kdor gre mimo, vas ne ošne:
„To ni za delo, škoda dnine!“

Obrnjena enakomerno
na sever ali stran večerno
naj gleda ritovja¹ vršina,
da bo plenjala nam novina!

¹ Ritovje je spodnji del snopa.

Mlatič opoldne pústi spanje,
pa naj ga še tako željan je:
čim hujši gre od sonca hlíp,
tem lažji zrnju je osíp.²

Že ko škrjanci zapojó,
naj kosec bo naréd s kosó,
šele ko utihnejo, prestani
in v hladu se vročini brani!

Najlaglje pač je žabi v mlaki:
ne vé, kaj so skrbi oblaki,
ne vpraša, kdo bo piti dal,
saj zmerom poln ima bokal.

Hej, válpet, tiček skoporiti,
pristavi lečo: čas je, híti!
A glej, da izmakneš prst sekalu,
ko cepil kúmin boš na tnalu!

Viš, take pesmi mož naj poje,
ki dan na dan se v soncu pari!
Osladno milojerstvo tvoje
pa pije kri in delo kvari:
z njim rajši mater drami, vraga,
ko zjutraj se ji vstati utraga!

² V starih časih so mlatili na gumnu pod milim nebom. — Imenitno je označena valptova skopost: tako je skop, da celo kumin cepi, da ga ne dene preveč v juho! Milonova pesem je, rekel bi, vrsta pravil za poljsko delo iz kmečkega koledarja, brez notranje zveze.

Iris:

Na barju

Tam, kjer ravnina se širi prostrana,
vsa s črnimi jarki preorana,
tam je tako lepo!

Temne jelše nad vodami se sklanjajo,
bele breze samotne sanjajo
in zvončnice, tiste črnordeče, cveto.

Poleti je tam tako modro nebo...
Oblaki, s srebrom in zlatom pretkani,
v dalje hite čez žalostno goró.
In zemlja je mehka in črna kot noč.

In jaz! Modrino neba sem ujela v svoje oči,
v srce sem izlila zvončnic temno kri,
šepet brez in jelš v svojo dušo vtisnila,
da sanja zdaj o zemlji tej
vse dni in noči.

Srebrna žetev

II. Ljubljanska doba.

Prebujeni „Mentor“ je doživel v Ljubljani čudovit razmah. Zlasti posrečena je bila namera, pritegniti v krog sotrudnikov tudi čim več dijakov in jim dati možnost čim večje izpopolnitve v pesništvu in pripovedništvu. V ta namen je dobro služila literarna šola, ki sta jo v tej dobi vodila, kot smo že omenili, oba urednika in njuna pomočnika.

Prvi, ki je začel v tem razdobju priobčevati svoje pesmi v „Mentorju“, je bil **Dorošenko**, drugim pa se kar še ni hotelo posrečiti, da bi njihove stvarce, ki so jih pridno pošiljali ocenjevalcu, dozorele za natis.

Dorošenko je bil nekakšen drugi Bogomil Gorenjko. „Tvoje pesmi“, mu je v „Pomenkih“ odgovoril urednik, „niso ravno najslabše, vendar pa so hladne, oblikovno srednje izpiljene domislice in gledanja, ki puščajo človeka praznega in mrtvega. Ni doživljeno, kar pišeš. Brez mladostne svežosti so te stvarce. Tvoj zanos je starikav, preudaren. Taki, kot si ti, pišejo iz častihlepja, nekaj časa delajo, se trudijo, potem pa, ko bi morali začeti svoje veliko razodetje, odložijo pero, češ: kaj bomo pisali, ne utegnemo itd. Pazi, da ne bo tako tudi s tabo!“ — Ker pa je Dorošenko kmalu umolknil, sklepamo, da je nemara premalo pazil na urednikovo naročilo in da se mu je v resnici zgodilo tako, kot se je bal urednik.

V 8. številki XVI. letnika pa se je pojavil v „Mentorju“ prav svojevrsten pevec, ki je marsikoga zadivil s svojim mladim talentom. To je bil istrski Hrvat **Ivo Brnčić — Vanjuša**, ki je po mojem sploh najoriginalnejši pesnik velike „Mentorjeve“ pesniške družine. Razen ene ali dveh hrvatskih pesmi, ki jih je priobčil v „Mentorju“, je sicer pisal le v slovenščini, ki jo ima tako v oblasti, da ga za njegovo pesniško prožnost in bogastvo izrazov lahko zavida marsikateri mladi slovenski poet.

Naj le mimogrede omenim, da so Vanjuševe pesmi naredile v tisti dobi name tako silen vtis kot do sedaj že zlepa ne katere. Tako živo sem ga podoživljal, da mi je groza, s katero so me navdajali n. pr. verzí:

V peneh se množicah gol si in sam,
nad teboj se doslednost neusmiljena boči.
Ni izven plapolanja lastne duše pomoči,
sam doumej: mar tod, mar drugam...

prizadevala naravnost fizično bol, ki se je nisem mogel otresti po več dni. Vsako njegovo pesem sem skušal razčleniti in doumeti do zadnjih potankosti in več sem se jih naučil celo na pamet. In zdi se mi, da nisem bil sam, ki je počenjal to...

Brnčićeva pesem je težka kot bronasti udarci polnočne ure iz zvonika, a kljub temu omamna. Ta revolucionarni Hrvat je tako neizprosno odkrit do samega sebe in do drugih kot zlepa ne kdo v našem mladostnem slovstvu. S tako smelostjo in nazornostjo biča napake in zablode današnje družbe, da to kar peče. Kako sijajna je njegova pridigarska pesem „Vernikom materije“, ki jim pa v poslednjem času menda tudi sam pripada!

Nič manj prepričljiva ni tudi Brnčićeva socialna pesem, do katere se je prikopal preko svojih lastnih bolečin. To je vse drugačna lirika kot ona Toneta Seliškarja v „Trbovljah“ in obžalovati moramo, da je Brnčić kot pesnik utihnil.

Za konec pa je treba omeniti, da je Brnčić tudi odličen esejist in literarni kritik, kar je pokazal že v „Mentorju“, kjer je nekaj let priobčeval študije iz srbsko-hrvatske literature in tako približal našemu dijaštvu marsikaterega srbsko-hrvatskega pesnika in pisatelja.

Kmalu za Brnčićem se je pojavil v „Mentorju“ še nekdo, ki je tudi dal slutiti, da se bo sčasoma razvil v odličnega pesnika. To je **Onjegin — Bogumil Fatur**, ki je sedaj že eden naših najboljših pesnikov. Njegova pesem je izrazita lirika.

Značilna poteza v njegovem ustvarjanju je neka mehkost, ki pušča v človeku prijetno občutje. Prožen in sočen in poln duhovitih prisodob je njegov izraz. In zdi se mi, da je prav njegova originalnost vzrok, da je tako hitro uspel in bil priznan, ko menda še ni dopolnil dvajset let. — Pa tudi on je v zadnjem času nekam utihnil. Morda zori svoji prvi pesniški zbirki, ki bo za naš literarni svet pravo doživetje. „Mentor“ pa je lahko ponosen, da je Fatur izšel iz njegovih vrst.

Vrsta odličnih „Mentorjevih“ pesnikov v teh letih pa se s Faturjem še ni končala. Nasprotno: vedno znova se je množila in se iz leta v leto krepkeje uveljavljala in rasla.

Pojava zase je **Iztok — Lado Truhlař**. Njegove, včasih težko umljive pesmi so po večini religiozno navdahnjene. Dikcija mu je čudno nabrekla, skoraj bi dejal baročna. Tako nekako se je izražal pri nas A. Vodnik, pri Nemcih pa Rilke (zlasti v svojih zadnjih pesnitvah). Truhlař je v svojstvenem odnosu do Boga; to je nekakšno mistično razmerje, ki mu daje izraza v vsaki pesmi, pa naj se v njej pogovarja z Bogom samim (Na Golgoti), bodisi z dekletom (nekatero njegove pesmi v „Zaru“), ali s stvarmi okrog sebe (Ti in jaz).

Njegove pesmi so zelo cenili. Prvi iz „Mentorjevega“ kroga je bil, ki je hodil v svoji rasti pot: „Mentor“ „Mladika“ „Dom in svet“. Bil je tudi tisti, o katerem smo verjeli, da nam bo ustvaril novo religiozno pesem. Upamo, da se nismo motili, čeprav sedaj, ko v tujini študira teologijo, molči. Nekoč se je izrazil, da ne more združiti filozofije in poezije, pa verujemo, da bo potem, ko študije konča, še kaj lepega ustvaril.

Pevce našega Primorja pa je bil skrivnostni **Gašper Nevihta**, ki se je podpisoval tudi **Miha Vihar** in **Sfinks**. Ta pesnik je rasel in dorasel v „Mentorju“, kajti svoje pesmi je dolgo vrsto let objavljala samo v našem listu in le mimogrede v „Mladiki“ pod imenom **Venceslav Sejavec**, ki je tudi psevdonim. V „Mentorju“ se je pojavil v XVII. letniku in mu je ostal zvest vse do današnjih dni. Tudi zanj je značilna tista poteza, ki smo jo omenili že pri Lovrenčiču: ljubezen do domače zemlje in bridko trpečega naroda.

Njegove pesmi so bile že od vsega početka močne in dozorele, vendar je zanimivo opazovati, kako se je od golega opazovanja vedno bolj poglobljajal in prodiral v bistvo in zadnjo skrivnost vseh stvari. Nevihta je otrok svoje dobe in nanj vpliva brlzig siren in električni valovi radijskih postaj, hrupi avtomobilov in osamela lučka pred oltarjem, (v tem pogledu nekoliko sličji Brnčiću, s katerim ima še vedno več drugih podobnosti) pa še pogled na našo zaslužnjeno zemljo in vsako najmanjšo stvarco, ki jo po svoje doživlja. Značilni so njegovi sijajni psevdonimi, ki naj bi že sami izražali razpoloženje njegove notranjosti. V „Mentorju“ je objavil doslej okrog 40 pesmi, od katerih so zlasti one iz let 1934—36 dozorele. Prav je, da jih je precej sprejel v svojo prvo zbirko, ki je kritika o njej že povedala svoje mnenje, zato jih tukaj ne bom omenjal. Velika škoda

za njegov napredek pa je, da mu ni dano živeti pri nas in mora biti zato še dalje samouk. Vendar pa je prav ta njegov idealizem vreden še večjega priznanja in spoštovanja.

Volkun Belopoljski, Olaf Severni in Dugoš so trije psevdonimi pesnika Vinka Beličiča, ki je sprva priobčeval v „Mentorju“ pred vsem drobne impresije, kot n. pr. „Trgatev“, „Gozd šumi“, „Večer“ in podobne, ki so vse prijetno besedno igračkanje. Vedno ga mikajo prizori iz njegovega rojstnega kraja Bele Krajine, otožni nastroj njenih večerov, klic goric in jesenske megle in vedno znova se povrača v to razploženje, ki ga je čutili celo v njegovih refleksijah.

Beličič je bil zelo ploden pesnik, vendar v „Mentorju“ ni objavljajal toliko kot njegovi drugi in je takoj, ko se je čutil dovolj močnega, pobegnij v „Mladiko“ in od tam v „Dom in svet“. Zdaj, se zdi, da je pustil pesništvo in se bolj posvetil prozi in pričakovati smemo, da nam bo napisal še kaj dobrega.

Beličiču enakovreden v prvih letih je bil njegov dolenjski rojak **Mojmir Gorjanski — Jože Dular**. Njegove pesem je prav za prav še izrazitejša od Beličičeve. Prožen mu je jezik, sočna prispodoba in dognana forma. Nekatere njegove pesmi kar opajajo. Sprva je kazal, da bo ostal izraziti lirik, a pozneje je morda pod vplivom svoje proze zašel mimogrede v satiro, ki se mu včasij sijajno posreči (Realna pesem) in še dalje: v epsko pesem, ki je zadnje čase pri nas skoraj izginila. Zdi se mi, da bi bilo to za Dularja zelo hvaležno polje: ustvariti nam novo satiro in novo epsko pesem. Če je kdo sedaj pri nas zmožen kaj takega, je to samo Dular, ki ima tudi vse pogoje za to.

To bi bili „Mentorjevi“ najvidnejši pesniki v ljubljanski dobi. Drugih, ki so pa le mimogrede sodelovali, ali se samo kot meteorji pojavili v listu, je pa tako dolga vrsta, da bi bilo radi pomankanja prostora težko podati točen pregled o vseh, zato jih bom le na kratko omenil.

XV. letnik se ponaša samo s pesmijo „Jutro“, ki jo je napisal **Zahod Aleksander**.

V XVI. letniku sta prispevala po dve pesmi **Milič Milutin** in **Umk Vinko**, eno samo pa **Zmaga Viktor**.

V XVII. letniku se je oglasila **Alena Trpotec** s tremi pesmicami, od katerih je zlasti „Križ v polju“ prav dobra, ter **Vinko V (ipotnik)** z „Beračem“ in „Ti“.

V XVIII. letniku čitamo Hladnovega „Zimsko pesem“, **Ivanuškov** „Robove“, „Zvezde medlijo“ in „Jesenski vzdih“, **Radovanovo** „Slepčovo prošnjo“, „Pesem dreves“ in „Ob grobu“, **Vanetovo** „Bolečino“ in **Vladimirjevo** „Svečnico“ in „Božič“.

V XIX. letniku srečamo: „Večerno pesem“ **Stanke**, **Zvonkovo** „Nocoj sem popotnik“, **Hrabroslavovo** „Prošnjo“, **Stanka St.** „Mati je žito sejala“ in **Blagomirjevo** „Mater“.

Od XX. letnika dalje se že itak pestra pesniška vrsta še bolj popestri: pojavljati se začno imena kot: **Ažmanov**, **Ahlin**, **Anonima**, **Alekš**, **Creditor**, **Boris**, **Drugošolec**, **Dolenjski**, **Erzin**, **Gaber**, **Janošna**, **Jelka**, **Jeza**, **Kondor**, **Lesar**, **Marnova-Simonova**, **Memor**, **Mimin**, **Podobnikar**, **R. P.**, **Š(ega) Milan**, **Smarnogorski**, **Tominc**, **Vida**. — Vidnejši pa so: **Kolman Emanuel**, **Bralle-Karen Fred**, **Vesen Janez**, **Tartarin** in morda še ta ali oni, ki naj mi oprostij, če sem ga prezrl.

Tako vidimo, da je bilo pesniško življenje „Mentorja“ v teh letih na moč živahno in da je marsikateri mladih negodnežev danes že pomemben v literaturi, marsikdo pa obeta, da bo v vrtu naše lirike po „Mentorjevi“ zaslugi zablestelo še več novih imen.

(Dalje.)

Pomaranča

O veliki noči bo tri leta, vendar še sedaj mi je vse pred očmi kot takrat. Kakor da bi mi kdo z ledenomrzlo roko segel v srce, se mi zdi, ko se spomnim dogodka z lepo, debelo pomarančo.

Toplo je bilo in okrog cerkve na Taboru je bilo vse živo. Kramarji so kriče ponujali svoje blago, vse stojnice so bile oblegane in ljudje so se prerivali kakor v cerkvi. Maša je bila že končana in le nekaj starih ženic je sedelo po klopeh v temni cerkvi, ki je še vsa vonjala po kadilu. Dim je lahno plul pod stropom in kakor v kopreno zavijal že itak medle slike, ki jih je izprala voda, ki je ob času dolgotrajnega deževja prišla tudi skozi strop. Kar nas je bilo otrok smo že pri zadnjem evangeliju pobegnili iz cerkve in se razpodili okoli stojnic. Ko smo si vse ogledali, smo odšli na rob griča, odkoder so vodile strme stopnice naravnost v vas. Nedaleč od stopnic je bil star zid in za njim so vedno stali pomarančarji. Bili so navadno štirje in vsi so dosti zaslužili, kajti fantje so radi sekali pomaranče.

Tudi ta dan so jih in mi otroci smo s hrepenenjem zrl, kako so se dinarji zadirali v mehko kožo vonjivih pomaranč. Po cele ure smo stali in gledali ter cedili sline.

Tistikrat je bil tudi Boltarjev Tonček z nami. Njegov oče je bil hrom in doma je vladala silna revščina. Mati je hodila okrog na dnino, starejša hčerka pa v tovarno, zaslužek je bil le majhen. Niti stanovanja niso mogli plačevati. Zato jim je občina prepustila zapuščen hlev, ki je stal na koncu vasi, prav ob potoku. Otrok je bilo troje. Poleg Ivanke še Tonček in France, ki je bil najstarejši, toda bolan. Jetičen je bil in le včasih je trudnih korakov šel v polje, kjer je rad posedal pod visoko smreko, ki je samevala precej daleč od drugih.

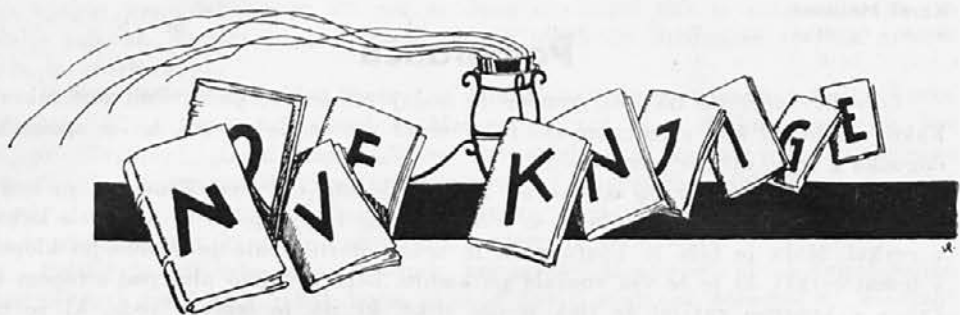
Tistega dne torej je bil tudi Boltarjev Tonček z nami. Nekam vesele so mu bile oči, ko je zrl pomaranče. Ko so se proti poldnevu fantje malo razšli in smo ostali le še otroci, je Tonček stopil k pomarančarju in mu pomolil dva dinarja. Vsi smo se začudili in v srcu nam je vstala zavist. Vedeli smo, da si za dva dinarja dobil najdebelejšo pomarančo. Take so kupovali gospod župnik ministrantom na veliko noč.

Tonček si jo je sam izbral. Ves srečen, z iskrecimi očmi jo je ogledoval, tehtal v roki, jo premetaval iz ene v drugo in se je kar ni mogel nagledati.

Mi smo ga vsi nevoščljivo obkolili in ga spraševali, kje je dobil denar. Dejal je, da mu ga je dala sestra, ker niso pekli nič potic doma. „To bo France vesel, ko mu jo prinesem,“ je rekel ob koncu.

Že je hotel oditi, mi pa smo tiščali vanj in ga prosili, naj jo da vsakemu v roke, da bi jo potehtal. Tonček se je branil, prijel pomarančo z dvema prstoma in jo vzdignil nad glavo. Tedaj ga je Stoparjev Matija udaril po roki in lepa, debela pomaranča se je zakotalila po strmih stopnicah, stekla prek travnika in padla na cesto. Ravno tisti hip je prišel mimo Rekarjev Matevž, ki je hodil že v ponavljalno šolo, in z glasnim smehom spravil pomarančo v žep. — Vsi smo obstrmeli in ko se je Tonček naslonil na zid in zajokal, smo se razbežali.

Tri leta je že tega, toda vsakokrat, ko se spomnim na Tončkovo pomarančo, mi je, kakor da mi je mrzla roka segla v srce.

Ivan Čampa: Iz belih noči. Ljubljana 1938. Str. 40. Cena broš. din 10.—, vez. din 15.—. V „Srebrni žetvi“, v kateri razgrinja pred nami delo dijaških sotrudnikov Mentorjevih, je Čampa samega sebe preskočil, da bi mu kdo ne oponesel z znanim pregovorom o hvali in ceni. In vendar je eden najboljših mentorjevcev najmlajšega rodu. Omamila ga je, kot sam pravi v tej številki, Vanjuševa pesem in navdušil se je tudi ob Onjeginu in Sfinksu in zorel za svojo prvo zbirko, ki je izšla te dni. Pred štirimi leti je nastopil v Mentorju s prigodnico, ki jo je posvetil Ivanu Preglju ob petdesetletnici, potem se pa redno oglašal s svojo pesmijo in s prevodi iz Rilkeja, ki ga je tudi tako prevzel, da njegovega vpliva ne more zatajiti. Iz Mentorja je prešel tudi v Kres in Mladiko in Vigred. In zdaj, ko se poslavlja od gimnazije, je povezal s teh gred prvi šopek mlade lirike. Skrbno je izbiral in zato opustil marsikateri cvet, ki ga je škoda, da ostane pozabljen.

Med svoje nežne misli ujet, je zajel Čampa v to zbirko pesmi Iz težkih noči, ko je v njegovem srcu tema in mraz, ko ga muči lastna podoba z nejasnostjo, ko ga mami sladkost neznanega pričakovanja in se zave v vihri naših dni sredi gluhe loze, odkoder išče ob ugotovitvi, da poslednjega ne bomo več dojeli, z veliko ljubeznijo v novi, beli tempel in bi prišel rad kakor čudo iz nebes, a kako, ko je še študent in v zavodu... V drugem

delu dehti Iz belih noči devet cvetov mlade ljubezni, za njimi pa Med tajnimi nitkami, ki se pleto med stvarmi, prisluškuje naravi s čustvom in mislijo.

Oblikovno je Čampa discipliniran, najljubša mu je stalna oblika soneta in rispeta, a je prav tako prožen tudi v običajnih kiticah. Sodobne mahedravosti takozvanih verzov ne pozna, niso ga zavedli — ostal je zvest pesmi, ki se ne bo preživela. Na dveh, treh mestih se je spozabil v ritmu, tu in tam zaboli še prazen izraz ali obrabljena primera, vendar so to neznatnosti, ki v celoti ne motijo. Ob tej prvi zbirki z gotovostjo lahko upamo, da bo Čampa še lepo obogatil našo liriko.

Mladi rod, pokaži, da ceniš svojega pesnika. Naroči si njegovo zbirko, ki ti jo pošlje Misijonska tiskarna Groblje-Domžale.

Mohorjeve knjige. Družba sv. Mohorja v Celju je za leto 1937 razposlala 47.015 udom v rednem izdanju za članarino 20 din šest knjig, pet pa še za doplačilo. **Koledar** za leto 1938 (označenih strani 125) je ohranil priljubljeno obliko in prelepo opremo zadnjih let in prinaša poleg običajnih rubrik zelo pisano vsebino, ki je gotovo zadovoljila vse ude velike mohorske družine. Uvodoma govori o slovenskem kulturnem dinarju, čigar pomembnosti naj bi se vsi zavedali in naj bi nam postal ta davek za naše brate, ki so raztreseni po svetu, res srčna zadeva. Spominjajoč se naših umrlih, je posvetiti

urednik največjemu in najpomembnejšemu izmed njih — dr. Antonu Bonaventuri Jegliču toplo besedo o njegovem življenju, delu in pomenu. O drugih naših kulturnih delavcih, ki jih je preteklo leto pobrala božja dekla, govorijo „Sveži grobovi“, katerim se pridruži še dolga vrsta mohorjanov s kratkimi življenjepisi „Dragim rajnim v spomin“. Med poučnimi sestavki so omeniti zlasti Šarabonov Pregled svetovnih dogodkov, Razgled po naši Sloveniji na tujem, Kunaverjeve Nove zvezde in Meglice v vsemirju, Oblakovo Pitanje živine, Pengovova leposlovno pisana Muha trepetalka in še marsikaj pa še razni manjši članki. Prejšnja leta so udje pogrešali v Koledarju leposlovja. Letos ga imajo obilo. Jan Plestenjak je s svojo sliko „S ceste“ pokazal bridko življenje proletarske družine v mestu, ki spominja na posamezne prizore iz Milčinskega „Ptičkov brez gnezda“, France Bevk je z „Žganjem“ napisal lep spomin iz svoje mladosti, Ivan Pregelj kramlja „Iz spominov na Mohorjevo družbo“, Finžgar pa je spet mojstrsko zajel v polno življenje naših dni, ko je beg z zemlje v tovarne tako usoden. „Tale naš Jaka...“ bo v Koledarju gotovo zalegal in zmodril marsikatero mlado glavo. Sonja Sever je prispevala za otroke živalsko pravljico „Pred velikim sodnikom“, ki pa motivno ni nič novega; Lea Fatur, ki se zna prijetno živeti v čar preteklosti, je ob „Mladi Zori“ napisala zanimivo zgodbo „To storil je neznan koren“, medtem ko je Janez Jalen s svojimi originalnimi „Pogoni“ ves v Bohinju, kjer nam odkriva lepoto pokrajine in življenje njenih mož, ki jih podaja z veliko ljubeznijo, kakršno zaslužijo. Pesmi pa ni nič, ako ne štejemo 17 ugank v verzih, ki jih je sestavil Janko Moder in ob njih kliče otrokom: „Odgovori, Ciciban!“ — V 90. zvezku Slovenskih večernic zaključuje Ivan Zorec svojo tetralogijo o stiškem samostanu z „Iznanimi menihi“, ki so povest iz druge polovi-

ce XVIII. stoletja (str. 160). Reforme Jožefa II., ukinitvev samostanov, dih novega časa je ozadje te povesti, ki je nemara bolj poučna ko zabavna. Da ni podana pretežno v dialogu, bi bila gotovo mnogo pridobila! — Tretja knjiga je „Družinski molitvenik“, ki je pomemben zlasti radi prvega dela, kjer je pouk o poroki, krstu in birmi, maši in obhajilu in bolniku (sveto maziljenje itd.). — Isti motiv, ki ga je obdelal Finžgar v Koledarju, je zgrabil tudi Jan Plestenjak v „Bajtarjih“, ki so četrta redna knjiga iz Mohorjeve knjižnice 91 (str. 80). Povest je prijetno pisana. Pisatelj je pokazal, da ni doma samo med svojimi hribovci, temveč da pozna prav tako tudi življenje in trenje tovarniškega delavstva, med katerega zaide junak Rekarjev Jaka, ki se kakor pri Finžgarju Kocjanov po bridkih preizkušnjah (stavka itd.) vrne spet k zemlji. — „Preko morij v domovino“ v Mohorjevi knjižnici 94 (str. 64) nas vodi Jakob Grčar od 5. avgusta do 16. septembra 1920 iz Vladivostoka na parniku „Himalaja“ do Dubrovnika in potem ga spremljamo še do Zidanega mosta, kjer se zadnji potniki dobrovoljci razidejo. Vsem, ki so bili v Rusiji, a tudi drugim bo ta knjiga zanimivo branje, saj nam riše razmere med svetovno vojsko in življenje na daljnem vzhodu, kakor ga je pisatelj sam skusil in videl na svojem povratku. Orisi so živahni in posebno vrednost jim dajejo tudi zgodovinski podatki. — Zadnja redna knjiga je 12. zvezek „Življenja svetnikov“, ki jih podajajo razni avtorji za mesec avgust. —

Vsega priznanja je vredna zamisel Mohorjeve družbe, da seznanijo svoje udeležence z leposlovjem slovanskih narodov. Letos je izdala med knjigami za doplačilo „Bolgarske novele“ (str. 229), ki nam predstavljajo 19 bolgarskih pisateljev z značilnimi deli, katera je prevedel Tone Potokar, ki je napisal zbirki tudi pregleden uvod o bolgarski književnosti. Druga knjiga so „Poljske novele“ (str. 225), v

katerih srečamo osem najboljših poljskih pripovednikov, ki so nam sicer večinoma že znani po večjih delih, prevedenih v naš jezik. V uvodu nas prevajalec Fr. Vodnik na kratko seznanja z življenjem in delom svojih izbrancev. — **Bogomir Magajna** je napisal „Čudovito pravljico o Vidu in labodu Belem pliču“, (str 88) v katero je po svoje zajel bridkosti in težave današnjih dni s socialnim poudarkom in kritiko družbe in teh in onih naših razmer. Mislim, da je za otroke le nekoliko preutrudljiva. Na majniških izletih bodo poslej otroci gotovo želeli vi-

deti Goršetov kip, ki je dal motiv za to delo. — **Fr. Milčinskega** „Ptički brez gnezda“ (str. 288) bodo v drugi izdaji, ki jo je ilustriral H. Smrekar, vzbudili gotovo nič manjše zanimanje, kakor so ga pred leti v Večernicah. Pri ponatisu bi pa želeli, da bi to lepo delo le jezikovno izgledilo! — Pete knjige — „Krompirja“ — nismo dobili v oceno. — Vse Mentorjeve naročnike ob tej priliki opozarjamo, naj ne zamudijo prilike priti do lepih knjig, ki jih naznanja Mohorjeva družba za prihodnje leto; zglasijo in naročijo naj se nanje pri poverjenikih!

Pomenki

P. Gaber. Oblikovno se Vam je sonet kar posrečil, samo paralela, v katero ste zajeli svojo misel, je prevsakdanja. Sem in tja se borite tudi z izrazom, ki se Vam noče posrečiti. Druga je slabša. V „Žrtvi javnega mnenja“ je okolje prav lepo orisano, samó žrtev junaka ste premalo dvignili, da bi prišel do veljave. Upam, da bodo sledile temu primeroma dobremu začetku še boljše pošiljke.

Š. I. V vseh treh pesmih diha pravo čustvo in kažejo, da se boste še lepo razvili. Obljubljeno le pošljite!

R. T. „Križ“ se mi zdi preveč iskano narejen, zato tudi ne vpliva, kakor bi sicer lahko. Zapeli ste tudi „Župančičevo pesem“ — v štirih verzih, ki pa še daleč ne zajamejo pesnikovega bistva.

G. C. Zadnji dve nič posebnega, niti s prejšnjimi ne vzdržita primere

C. L. „Dobro sem pretehtal“ Vašo „novele“ „Mati se mu je smehljala“ in skušal „pogledati v njeno globino“, ko pravi-te, da ni „momentalno delo“, ki ste se pripravljali nanj več mesecev. Kljub temu je ta Vaša črtica navadna začetniška stvarca in o kaki globini v njej ni sledu. Petošolec Ivan, doma z dežele, premišljuje celo noč in je prepričan, da se mu godi krivica. V čem, ne poveste. Ali je kaj zgrešil ali jo je sicer „polomil“, da

mora iz šole? Spomin na mater mu da sicer novo moč — pač sklep, da se poljšša, a direktor in razrednik nimata za to več umevanja: iti mora. To je vsa „globina“. Ne rečem, saj bi bila lahko črtica lepa, če bi bili bolj stvarni in se ne spuščali v „globoka premišljevanja“, hoteč „črtati samo njegovo dušo in nekako njegove halucinacije“!

Vislin. „Prvo bol“ ste mi poslali, a se ji ne pozna, da bi jo bili kaj prida popravili. Motiv sem pohvalil in sem pač pričakoval, da ga nemara kdaj tako zapojete, kakor zasluži. Kakor kaže „Pesem bednih“ in „Velikonočna“, Vam kljub najboljši volji manjka še prožnost izražanja, do katere pa boste gotovo sčasoma prišli.

Ive. „Iz dna“ ste zapeli kar sedem sonetov, ki kažejo, da obliko obvladate, a cikličnost je provzročila marsikatero prisiljenost, ki moti. Sodeč po tej Vaši prvi pošiljki, upam, da nam boste v Mentorju peli še lepe pesmi.

A. B. V „Prvem dihu“ se Vam je prva kitica lepo in neprisiljeno sprožila, naslednje pa kažejo, da ste se trudili kakor v „Sanjah“, ko je šlo za sonet. Boljši, neprimerno boljši ste v prozi. Motiv „Tujine“, ki ubija, sicer ni nov, a Tonetovo slovo ste tako živo in prisrčno podali, da Vam moram reči, da ste rojen pripo-

vednik. Zato ostanite pri prozi in mi drugič pošljite kaj krajšega! Pošiljke pa zadostno frankirajte!

S. D. Vašega poročila sem bil prav vesel. Prav je, da se tako gibate in udejestvujete. Glede Vaših pesmi: talent pač kažete in bi bilo škoda, če bi ga zakopali. „Dekle“ in „Veter“ sta kljub temu, da sta le igrivi stvarci, najboljši. „Gazeli“, ki nista gazeli, sta preveč narejeni, sonetno „Pismo sončnega kraljeviča“ je toplo občuteno in lepo, le škoda, da se je vkradalo vanj — menda v zadregi radi rim — tudi nekaj nepotrebnih banalnost. Oglasite se še! Izberite najboljše iz zaloge, o kateri ste mi sporočili, da jo imate!

Stupoški. Motiv je lep, a oni fantovski nastop se mi zdi le prehud, čeprav je v naših dneh mogoč. Tudi bi želel nekoliko lepšo, sočnejšo dikcijo.

Verona. Povem naj Vam, kolikor se da soditi iz poslanega, ali naj še pišete ali naj končate? Poslano kaže, da niste šele s tem začeli. Je dobro in bom priobčil. Pričakujem, da pošljete prihodnjič kaj več!

F. P. Prvo priobčim, druga je šibka, tretja je spet dobra, a po zadnjih dogodkih ne vem, kaj naj bi z njo. Strogo se sodite, a je prav.

A. Š. Če so res te Vaše pesmi prvenke, potem se čudim, da se niste že prej oglasili. „Narodno“ priobčim, druge pa motivno se sodijo v Mentor.

Š. Še nisem zadovoljen z Vami. Ali naj še „delate pesmi“? Takih ni treba.

Š. I. Motivi so lepi, a na obliko morate bolj paziti. Mogoče to ali ono kaj opilim, da bi bila za tisk.

F. V. Križanke zavzemajo preveč prostora, rajši drugič kaj krajšega! — Pesem je za začetnika dobra, le škoda, da ste jo preveč raztegnili!

F. D. Zdi se mi, da preveč iščete. Sicer so te zadnje gotovo boljše in bom najbrž to ali ono priobčil.

Fortunat. Če je res to Vaš prvi spis, potem Vam moram prerokovati, da boste vredno šli za onimi, ki so ta kos naše zemlje že uvedli v naše slovstvo. Črtica prepričevalno zgrabi z vsem svojim ognjem in bridkostjo, ki budi upanje in prepričanje, da ob tolikem zdravju ne smemo kloniti. Upam, da ne bo kakih težav in da jo bom priobčil. Tudi upam, da se boste poslej še večkrat oglasili ter ostali „Mentorju“ zvesti sotrudnik!

C. F. Žagar. Vaši dve pesmi kažete, da obvladate oblikovno stran, a da še nimate pravega smisla in čuta za lepoto motivov. Ogibajte se obrabljene vsakdanjosti, ki je v pesmi tako neokusna!

Popravi! V članku Franceta Vodnika v šesti številki „Ljubimo domačo knjigo!“ je treba na str. 154 v drugem odstavku takole izpopolniti zadnji stavek: **kadar si truden in v dvomu ali pa kadar si v duši ves razsvetljen.** Druge napake lahko vsakdo sam popravi.

CVETJE IZ DOMAČIH IN TUJIH LOGOV

dela domačih in tujih pisateljev in pesnikov obsega dosedaj 12 zvezkov:

1. Simon Gregorčič, Izbrane pesmi, broš. 12., vez. 24.-
2. Fran Levstik, Martin Krpan, broš. 4., vez. 12.-
3. Horacij, Pismo o pesništvu, broš. 10., vez. 18.-
4. Josip Jurčič, Jurij Kozjak, broš. 12., vez. 24.-
5. Valentin Vodnik, Izbrano delo, broš. 12., vez. 24.-
6. Matija Čop, Izbrana dela, broš. 12., vez. 20.-
7. Simon Jenko, Izbrano delo, broš. 12., vez. 24.-
8. Žitja Konstantina in Metodija, broš. 12., vez. 24.-
9. Izbor prekmurske književnosti, broš. 12., vez. 24.-
10. Josip Jurčič, Izbrani spisi, broš. 24., vez. 36.-
11. Cigler Janez, Sreča v nesreči, broš. 12., vez. 24.-
12. F. S. Finžgar, Študent naj bo, broš. 12., vez. 24.-
13. Gogolj, Revizor, broš. 12., vez. 24.-

Dijaki, katerih starši so udje Družbe sv. Mohorja dobe knjige 25% ceneje.

Šolske knjige in šolske potrebščine za vse šole v veliki izbiri

**Knjigarna
Mohorjeve tiskarne**

Celje
Prešernova 17

Ljubljana
Miklošičeva 9

Zanke in uganke

Izveček iz imenika invalidov: (X. Y.)

Zap. št.	I M E	Inv. v %	Star
3796	Artur Zamet	41 ^o / _o	45
3481	Miško Gričar	61 ^o / _o	29
4132	Matej Model	66 ^o / _o	48
5913	Trifon Tesar	26 ^o / _o	73
5974	Izak Čevšè	24 ^o / _o	23
329	Janez Vojska	65 ^o / _o	89
328	Lukež Vojska	8 ^o / _o	87

Odbiralnica (Eos)

Brevir akut
kerubi Korab
rama torilo
veter ogib
svat voditelju
meso luč
izpev roke
Dante namen
izid Ambrož
Ivanov izkop
reve gobe
lakaj!

Spominska plošča (Eos)

Zgodovinska (M. Merala)

- 3400 Menes združi spod. in zgor. Egipt.
2200 Naselitev Abrahama v Palestini.
5000 pr. Kr. prvo znano pisano poročilo.
1650 Odhod v deželo Gozen.
2160 Klasična doba književnosti in umetnosti.
332 Aleksander Veliki ustanovi Aleksandrijo.
722 Sargon odpelje 27000 Izraelcev v sužnost.
620 Drakonova postavodaja.

Hi, konjiček! (Eos)

F	i	a	B	u	r	i
n	r.	i!	o	c	o	o
n	r	F	g	t	d	o
a	c	ž		m	i	n
u	l	o	v	i	n	o
p	g	r	i	s	i	n
h	m	a	k	o	v	i

Rešitev zank in ugank

1. **Križanka:** Navpično: 2. dno, 5. oc, 4. dno, 6. dika, 7. Fran Levstik, 8. šipa, 9. kir, 11. sir, 16. krava, 18. vatra, 20. kod, 21. skok, 22. klic, 25. Ana, 28. oče, 29. drv, 31. iz, 33. ud.

Vodoravno: 1. andi, 5. oder, 5. nad, 8. šen, 9. ko, 10. os, 12. si, 15. kramp, 14. in; 15. reka, 17. Avar, 19. Fran Levstik, 20. Kras, 22. koč, 24. do, 25. kotel; 26. ue; 27. (prolog!) do, 30. čik, 32. cur, 34. knez, 35. doza.

2. **Literarna:** Pregelj; Tolminci.

3. **Slovenski možje:** Tomaž Hren.

4. **Zlogovnica:** Abadon, Moja hoja na Triglav, Vetrogončič, Jerica, Zlato in sir. Cmokavzar in Ušperna: **Janez Mencinger.**

Prav so rešili: O. Borin, France Kosmač, Marijan Merala, Stane Oblak, petošolci; Zdravko Bakovnik, Bogomir Bermet, Lojze Grozdé, Vinko Furlan, Alojzij Stupar, tretješolci, vsi s klas. gimn. v Ljubljani; Ivica Tomšič, petošolka II. real. gimn. v Ljubljani; Marija Fricelj, urš. sam. v Ljubljani.

Izžrebana je bila Ivica Tomšič, ki dobi Kersnikove Kmetske slike in ljudske povesti.

Nagrada za prihodnjič: Stareji letnik „Mentorja“.

MESTNA HRANILNICA

LJUBLJANSKA

**NOVE IN OPROŠČENE VLOGE
DIN 149.000.000- SO VSAK ČAS
IN BREZ OMEJITVE IZPLAČ-
LJIVE. - ZA VSE VLOGE JAMČI**

MESTNA OBČINA LJUBLJANSKA

ANTON SFILIGOJ

Ljubljana, Frančiškanska ulica

poleg frančiškanske cerkve, na-
sproti kavarni Union.

Ima vedno na zalogi:

Najlepšo izbiro devocionalij in
vse šolske in pisarniške potreb-
ščine, kakor šolske zvezke, vse
uradne listine, kuverte, črnila,
risalno orodje, tuše, risarske pa-
pirje, glavne blagajniške in
druge trgovske knjige, nalivna
peresa, tintnike, pisalne gami-
ture, pisarniški papir itd.

Šolske potrebščine

kakor zvezke, ma-
pe, peresa navadna
in nalivna, svinčni-
ke, risalni papir in
risalno orodje, ak-
tovke, nahrbtnike
itd. nudi po konku-
renčno nizkih cenah

trgovina

H. Ničman

Ljubljana

Kopitarjeva ul. 2.

Tudi to morate vedeti!

Med najmanj upoštevanimi panogami našega narodnega gospodarstva je v krogih slovenskega izobraženstva zavarovalstvo. Ni čuda. Saj niti 40 let ni tega, ko je bila ta važna gospodarska panoga izključna domena nenarodnega kapitala. In vendar se zbirajo tu ogromna denarna sredstva, glede katerih slovenski gospodarstvenik ne more ostati ravnodušen. — Še manj je mogoče razumeti, da mnogi slovenski izobraženci še vedno dovolj resno ne pojmujejo narodnogospodarskega poslanstva

Vzajemne zavarovalnice

Mladina, ki bo v kratkem prevzela odgovornost za vso našo rast, vodi, da je narodno zavarovalstvo med najvažnejšimi narodnostnimi življenjskimi funkcijami!

Nova založba.

Ljubljana, Kongresni trg 19

Knjigarna

Vse šolske, leposlovne in znanstvene knjige.

Trgovina s pisarniškimi potrebščinami

Tehnično in risalno orodje, barve, zvezki, nalivna peresa i. t. d.

Dijaki! Po najnižji ceni se Vam nudijo pomožne knjige: Kelemina, Literarna vede; Stele, Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih; Cenkar, Uvod v likovno umetnost, izbrani prevodi iz klasičnega slovesa itd.

LJUDSKA POSOJILNICA V LJUBLJANI

r. z. z n. z.

Ljubljana, Miklošičeva cesta št. 6,
v lastni palači.

**obrestuje hranilne
vloge najugodneje.**

Novo in stare vloge, ki so v celoti vsak čas razpoložljive, obrestuje po 4⁰/₁₀₀, proti odpovedi 5⁰/₁₀₀.